॥ શ્રીજી ॥

પ્રકરણ છઠું

વાર્તા પ્રકરણ

સદ્ગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીના જીવન પ્રસંગો

અધ્યાય ૧ પહેલો

[૧]

સદ્ગુરૂશ્રી અદ્ભુતાનંદજીસ્વામીકૃત વાર્તાસંગ્રહમાંથી (૧૭)*

(૧) શ્રીજી મહારાજ શ્રી મુક્તાનંદસ્વામીને કહે કે, "સંતની ઊંઘ કેમ કરીએ તો ટળે?" તે વચન સાંભળીને શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીના મનમાં એમ થયું કે, "શ્રીજી મહારાજે આપણને રંગે રમાડી પંગતમાં ખુબ પીરસી જમાડી તથા વાતો કરીને સુખ આપ્યું છે; પણ આપણને બથમાં લઇને મળ્યા નથી." એમ વિચારીને બોલ્યા જે "હે મહારાજ! આંહી જેટલા સંતો હાજર છે અને જાગે છે, તે સહુને તમે અટાણે 'મળો' તો ઉંઘનારા સંતો સવારે તે જાણશે ત્યારે તેમને મનમાં ઘણોક પશ્ચાતાપ થશે; તો તે ફરીને ઉંઘશે નહિ, એજ ઉંઘ ટાળવાનો ઉપાય છે. ત્યારે

---

*પ્રત્યેક મથાળા અંતે આવો અંક પ્રસંગોની સંખ્યા બતાવે છે.

શ્રી મુક્તાનંદસ્વામીએ પણ કહ્યું જે, "હા મહારાજ ! બ્રહ્મમુનિ સાચું કહે છે." ત્યારે મહારાજે કહ્યું કે, "ઠીક, આવો મળીએ." એમ કહીને પોતે ઉભા થયા. ને મુકતાનંદસ્વામી, બ્રહ્માનંદસ્વામી, નિત્યાનંદસ્વામી, ગોપાળાનંદસ્વામી, અદ્‌ભુતાનંદસ્વામી, ગુણાતીતાનંદસ્વામી જગતનિવાસાનંદસ્વામીને મળ્યા. ત્યાં પ્રેમાનંદસ્વામી મહારાજને મળવા સારૂ આવ્યા. પણ શ્રીજી મહારાજ તો પાટની નીચે એક ઉંચો મોટો બાજોઠ હતો તેના ઉપર ઉભા હતા. તેથી પ્રેમાનંદસ્વામી નીચે ખામણે (ઠીંગણા) હોવાથી મહારાજશ્રીને મળવા જતાં તેમનું મુખ અને મહારાજનું નાભી કમળ બરાબર સામ સામું થતાં શ્રી પ્રેમાનંદસ્વામીએ ઘણાજ સ્નેહથી મહારાજની 'નાભી'માં 'બચી' ભરી (ચુંબન કર્યું). તે જોઇને મહારાજ ખડખડ હસીને કહે કે, 'બ્રહ્માનંદસ્વામી ! આ પ્રેમસખીએ તો અમારી નાભીમાં બચી કરી. ત્યારે શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે કે, 'શું તે કંઇ ગાંડા છે? કે તે લાગ આવે ત્યારે મેલે? તે સાંભળી મહારાજ તથા સહુ સંતો ઘણુંક હસ્યા. (વાત–૭૨)

(૨) એક દિવસ ગઢડામાં અક્ષર ઓરડીની પાછળની ઓસરીમાં સંતની પંક્તિમાં શ્રીહરિ પીરસવા પધાર્યા અને સંતોને પકવાન પીરસ્યાં. અને દહીં પીરસવા માટે ઓરડામાં જઇ, દહીંનુ ગોરસડું લીધું, ત્યારે મોટીબા મહારાજને કહે કે, "ખમો, હું તમને દહીં આપું છું," તેમ કહી શ્રીજીએ હાથમાં લીધેલું દોણું પોતે મહારાજના હાથમાંથી મુકાવા ગયાં. તેઓને એમ કે "શ્રીજી મહારાજના થાળમાં પીરસવા દહીંની તર માથેથી ઉતારી લઉં." શ્રીજી કહે કે, "તર નહીં કાઢવા દઇએ." તેમ કહી દોણું પકડી રાખ્યું. તે બંનેની ખેંચતાણમાં દોણું ફુટી ગયું. પછી શ્રીજી મહારાજે બીજું દોણું લીધું, તે પણ તેમ જ ખેંચતાણમાં ફુટી ગયું, તેથી બંનેના લુંગડાં તથા શરીર દહીં દહીં થઇ ગયાં; ને મહારાજને પંક્તિમાં આવતાં વાર લાગી, ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામી, કે જે ઓરડાના બારણા પાસેજ પ્રથમ બેઠા હતા, તેણે એ બધું નજરે જોયું અને બોલ્યા કે, "બેની લડાઇમાં આપણું દહીં ખોટું થયું." માટે સહુ ચળુ કરી ઉતારે ચાલો. પછી સહુ સંતો ચળુ કરી ઉતારે ગયા ને મોટીબા અને મહારાજ ગંગાજળીઆ કુવા ઉપર નાહ્યાં.

(૩) ઉતારે જઇને બ્રહ્માનંદસ્વામીએ દાણલીલાના ૨૪ પદો નવાં બનાવ્યાં. તેમાં એવું વેણ નાખ્યું જે " એ લડાઇની વાત બ્રહ્માનંદ

જાણે'. પછી તેજ દહાડે ત્રીજે પહોરે સભા થઇ તેમાં એ દાણલીલાનાં પદ બ્રહ્માનંદસ્વામીએ ગાયાં. ત્યારે શ્રીજી મહારાજે બ્રહ્માનંદસ્વામી ને કહ્યું કે, એવું અમે ક્યારે કર્યું છે? ત્યારે સ્વામી કહે "અમે તો નજરે દીઠું તેવું ગાયું છે". ત્યારે મહારાજે મોટીબાને કહેવરાવ્યું કે, આમને થાળ આપજો. આપણને ફજેત કરતા મટે.' આ સાંભળી સ્વામી કહે કે, 'મા બાપની ફજેતીમાં થાળ મળતો દેખાય છે.' એમ રમુજ તે દિવસે સ્વામીએ સભામાં કરાવી. (વાત – ૯૦)

(૪) એક દિવસ મહારાજ સભામાં બિરાજ્યા હતા ને ઉદાસ થઇને કોઇને બોલાવે પણ નહીં. તેથી સહુ સંતો તથા કાઠી સર્વે ઉદાસ થઇને બેસી રહ્યા. બ્રહ્માનંદસ્વામી તથા સુરોખાચર, ઘણીક ટીંખળ (રમુજ) કરે પણ મહારાજ હસે નહીં. પછે બ્રહ્માનંદસ્વામીએ પોતાને ઉતારે જઇને વેરાગણ (બાવી)નો વેશ લીધો. તે ધોતીઆને ઘાઘરાના જેવી કડચલી પાડીને પહેર્યું અને અંદર ગાતડી માથે સાડીના ઓઢણા જેમ ભગવું ઓઢ્યું; ને થોડીક લાજ કાઢી, કરનાં લટકા કરતા જાય અને મહારાજના સામું જોતા જોતા બાઇઓની સભા ભણી ગયા, એથી એ વેરાગણ બાવીને આવતી જોઇને મોટીબા, જીવુબા, રાજબા, આદિ બાઇઓ ઊભાં થઇને આ કોણ છે? કોણ છે? અમને અભડાવશે? તેમ બકોર કરવા લાગ્યાં ત્યારે સ્વામી ત્યાંથી પાછા વળ્યા અને સાધુઓની સભા ભણી આવવા લાગ્યા. ત્યારે સર્વે સંતો ઊભા થઇ ગયા; અને કહે કે કોણ છે આ? અહીંથી કાઢી મેલો. અમને ઉપવાસ પડાવશે, એવો બકોર સાંભળીને સ્વામી બાઇઓના ભણી જાય, અને વળી પાછા સાધુ ભણી આવે. એમ આવજાવ કરવા લાગતાં ઘણોક શોર બકોર થયો. ત્યારે મહારાજે બ્રહ્માનંદસ્વામીને ઓળખી લઈ ઘણુંક હસવા લાગ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે, 'ઠકરાણાં એકલાં કેમ છો? ત્યારે સ્વામી કહે કે "ઠાકરડો રીસાઇને બેઠો છે; તે એકલાં છીએ". તેથી મહારાજ તથા સંતો હરિભકતો બાઈ ભાઈ સર્વે ખડખડ હસી ઉઠયા. એમ કરીને શ્રીજી મહારાજની ઉદાસી મટાડી. (વાત-૯૧)

(૫) એક વખત શ્રીજી મહારાજ અક્ષર ઓરડીમાં પોઢ્યા હતા, ત્યારે અદ્‌ભુતાનંદસ્વામી વગેરે સદ્‌ગુરૂઓને મહારાજ કહે કે, 'અમારો ઢોલીઓ ગાડું મગાવીને ઉપર મેલો. આપણે વગડામાં જઇને સુઇએ

તો ઉંઘ આવે.' ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે જે, "કરીમભગત ગાડું લઈ આવો." ત્યારે કરીમ ભગત કહે કે "હા, સ્વામી, હમણાં ગાડું જોડી આવું છું. એમ કહીને તે ઉઠયા. પછી નિષ્કુળાનંદસ્વામીને મહારાજ કહે કે, 'સ્વામી! તમે નવી ગાડી ઝટ કરી લાવો અને આ ઢોલીઓ તેના માથે મેલો. આપણે બે જણા સાલેમાળ પર્વતમાં રહીને તપ કરશું." નિષ્કુળાનંદસ્વામી કહે કે; "હા, મહારાજ, હમણાજ એક નાની રેંકડી ગાડી બનાવી લાવું છું. એમ કહીને તેઓ પણ ત્યાંથી ઉઠયા. પછી થોડીવાર પછી મહારાજ કહે કે, "કેમ હજી ગાડું કોઇ ન લાવ્યા?" ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે "મહારાજ નિષ્કુળાનંદમુનિ હમણાંજ નાજુક નવી ગાડી બનાવી લાવશે." "તમે માથે ચાદર ઓઢી જાવ." એટલે મહારાજ માથે ચાદર ઓઢી ગયા. થોડીવાર થયે બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે કે, "મહારાજ! લ્યો આ ગાડું આવ્યું ને અમો ઢોલીઓ ઉપાડીને ગાડામાં મેલીએ. તમે માથે ચાદર ઓઢીનેજ સુતા રેજો." એમ કહીને એક બાજુ નિત્યાનંદસ્વામીએ અને બીજી બાજુ બ્રહ્માનંદસ્વામીએ મહારાજનો ઢોલીઓ અદ્ધર ઉપાડીને ગાડું ચાલે તેમ થોડીવાર ઉંચો નીચો કરીને હેઠે મેલીને કહે કે, હે મહારાજ, આ વગડામાં આવ્યા. હવે તમે પોઢી જાવ. એમ કહીને નિત્યાનંદસ્વામી તથા બ્રહ્માનંદસ્વામી ઢોલીઆની પડખે હેઠા બેઠા. અને મહારાજ બે કલાક પોઢી પછી જાગીને જુવે છે તો અક્ષર ઓરડી દેખીને કહે કે, "હે સંતો! તમે તો અમને છેતર્યા. ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે કે, હે બાપા! તમે પણ અમને ઘણી વખત (કૃષ્ણાવતારમાં) છેતર્યા હતા. પછી મહારાજ કહે હવે તમે સૌ તમારા ઉતારા પર જાવ. (વાત-૯૩)

(૬) મહારાજ જમીને મુખવાસ લઈને પીરસવા પંગતમાં પધાર્યા અને "લ્યો લાડુ, લ્યો લાડુ, એવો શબ્દ કરતા ને પંગતમાં ફરતા થકા. સંતોને બહુજ સ્નેહ કરીને જમાડીને બ્રહ્માનંદસ્વામી પાસે જઇને કહે કે, 'લ્યો દહીં?' ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે જે, "નહીં જોઇએ." ત્યારે મહારાજ સ્વામીના માથા ઉપર દહીંનો આખો ગાડવો રેડતા હતા, તથા પોશ (ખોબો) ભરીને દળેલી સાકર તેના ઉપર નાખીને ગણપતિ બનાવતા હવા, એ લીલા બ્રહ્માનંદસ્વામીએ કીર્તનમાં ગાઈ છે કે, "દહીં દુધના ગાડવા રે માથે ઢોળતા છેલ; ઘેલા થઇને ગોવાળીઆરે ખૂબ પીએ કરી ખેલ. (વાત-૧૦૮)

(૭) દાદાખાચર, સુરોખાચર, સોમલોખાચર, હરજી ઠકકર, લાધો ઠકકર એ પાર્ષદ, તથા મોટીબા, લાડુબા, રાજબા, એ બાઇઓને

મહારાજ કહે કે, "**સત્સંગના**" કોઇક મોટેરા થાય, અને સત્સંગમાંથી કોઇને રાખવો કે કાઢવો તે માથે રાખે, તો અમે રહીએ, નહિંતર સત્સંગમાં અમે નહિ રહીએ. એવાં **શ્રીજીના** વચન સાંભળીને સર્વે હરિભકતો કહે કે; "હે મહારાજ સંતોને આવતાં સુધી તમો અહીં રહો; અને સંતો આવશે ત્યારે અમો તેને કહેશું. "ત્યારે **શ્રીજી** કહે કે ઠીક; સંતો આવતાં સુધી અમે રહેશું. સદ્‌ગુરૂ **બ્રહ્માનંદસ્વામી વડનગર વીસનગર** ભણી ફરવા ગયા હતા. તે આદ્રજથી બીજે દિવસે આવ્યા. **દાદાખાચરે** અને **સુરાખાચરે** તેમને બધી વાત કહી. ત્યાં બીજે જ દિવસે સર્વ સંતો આવી જતાં. સહુ સંત હરિભકતોની મોટી સભામાં **શ્રીજી** બિરાજયા. તે વખતે **બ્રહ્માનંદસ્વામી** મહારાજને સભામાં ઉદાસીપણે બેઠેલા ભાળી પોતે કહેવા લાગ્યા કે, 'અમને હરિભકતોએ વાત કરી કે મહારાજની ઈચ્છા છે કે સત્સંગમાં કોઇક મોટેરો થાય, તો ગાદીએ બેસવું અને પૂજાવું કેને કડવું લાગશે ! જે તમે કહેશો તે મોટેરો થાશે; ને તમે સત્સંગમાં એક ખુણે પડયા રહેજો; તમને કોણ ઓળખે છે કે આ **ભગવાન છે** ! અમે વાતો કરી કરી તમને ઓળખાવીએ છીએ ત્યારે સૌ ભગવાન જાણે છે. અમે તમને પ્રસિદ્ધ કર્યા છે. નહિ તો આ સંતો જેમ છે તેમ તમે પણ એક સંત છો તેમ જાણશું તમે **મુકતાનંદસ્વામીને** આવવા દીયો. પછીથી જેમ કહેશો તેમ કરશું. ઠાલા ઉદાસ થઇને બેસી અમને શું કામ કનેડો છો ? એ પ્રમાણે **બ્રહ્માનંદસ્વામીનાં** પરિહાસનાં વચનો સાંભળીને **શ્રીજી** મહારાજ રાજી થઇને કહે જે, "ત્યારે તો ઠીક અમે સત્સંગમાં રહેશું". એમ **બ્રહ્માનંદસ્વામીએ શ્રીજીની** ઉદાસીનતા ટાળીને આખો દિવસ કથા વાર્તામાં વીતી ગયો. (વાત–૧૦૫)

(૮) બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળે **શ્રીજી** ઉઠયા. અને સ્નાનાદિક નિત્ય વિધિ કરીને સંતો સહિત સભામાં બિરાજયા. તે સમે **મુકતાનંદસ્વામી** પણ વડોદરેથી આવ્યા. પછી **બ્રહ્માનંદસ્વામી** અને **નિત્યાનંદસ્વામીએ શ્રીજીની** ઉદાસીનપણાની વાત **મુકતાનંદસ્વામીને** કહી. ત્યારે **મુકતાનંદ સ્વામી** સભા મધ્યે ઊભા થઇને હાથ જોડીને બોલ્યા, કે "મહારાજ, તમો કહો તેની આજ્ઞામાં અમો રહીશું ને તમો સત્સંગમાં રહો. પછી **શ્રીજી** મહારાજના એક '**રથવેલ**' પડી હતી, તેની ઉપર **મુકતાનંદસ્વામી** તથા **ચૈતન્યાનંદ સ્વામીને** બેસાડીને તે બેની **આરતી પોતે** ઉતારી. પછી **બ્રહ્માનંદસ્વામીએ** અને **નિત્યાનંદસ્વામીએ** તે આરતી **શ્રીજીના** હાથમાંથી લઇને ઉતારી; પણ બીજા (આઠ રહ્યા તેમાંથી) કોઈ ઉઠયા નહીં પછી મહારાજે **મુકતાનંદસ્વામી, બ્રહ્માનંદસ્વામી, ચૈતન્યાનંદસ્વામી, નિત્યાનંદસ્વામી,** એ ચારને

સદ્ગુરૂ કર્યા અને કહે જે 'આ સત્સંગમાં કોઇને કાઢવો અને રાખવો તે તમારે ચારેને માથે છે.' આજથી તમે સત્સંગના ધણી છો. પછી સર્વ સંતોને કહે કે, તમારે સર્વેને આમની આજ્ઞામાં રહેવું. એવી રીતે ચાર સદ્ગુરૂઓ કરીને શ્રીજી મહારાજે પોતાની ઉદાસીનતા ટાળી. (વાત ૧૦૬)

(૯) વડતાલમાં મહારાજ ધના તળાવે નાવા પધાર્યા. અને ત્યાં જઇ રંગનાં ભરેલાં વસ્ત્ર ઉતારી જોબન-વરતાલાને આપ્યાં, ને શ્વેત વસ્ત્ર પહેરીને પોતે નાવા સારૂ તળાવમાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યાં સુરાખાચરને કહે કે, તમે ક્ષત્રીને આ સાધુએ હરાવ્યા; (રંગે રમતા હરાવ્યા હતા) તે હવે ઢાંકણીમાં પાણી લઇને બુડી મરો. ત્યારે સુરોખાચર કહે જે, 'મહારાજ! અમને એ બાવા કાણું હરાવે? હવે જુઓ આ બ્રહ્માનંદસ્વામી અને હું, જોડે ડુબકી તળાવમાં મારીએ. તેમાં જે વ્હેલો નીકળે તે હાર્યો કહેવાય'. એમ કહીને સુરાખાચરે તળાવમાં ડુબકી મારી. પછી બ્રહ્માનંદસ્વામીએ ડુબકી મારી. સુરોખાચર થોડીવાર પાણીમાં રહીને બહાર નીકળ્યા; ને બ્રહ્માનંદસ્વામી નીકળવાના થયા તેટલામાં સુરોખાચર ફરીથી ડુબકી મારી ગયા. ને બ્રહ્માનંદસ્વામી જુવે તો સુરોખાચર નહિ નીકળેલા. અને પછીથી થોડીવારે તે નીકળ્યા; ને મહારાજને કહે કે, 'મહારાજ! આ બ્રહ્માનંદસ્વામી હાર્યા.' તે સાંભળીને બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે જે, 'તમે ભગવાન થઇને કપટ કેમ કરો છો?' ત્યારે મહારાજ કહે કે 'અમારે કપટ નથી; સુરાખાચરને કપટ છે.' એવી રીતે ઘણીક રમુજ કરતાં કરતાં બહુવાર સ્નાન કર્યું. (વાત ૬૬)

(૧૦) ગઢપુરમાં લક્ષ્મીબાગમાં કાળીયા નામનો એક આંબો હતો, તે ઉપર કેરીઓ ઘણી હતી; તેથી કરીમભકતને ત્યાં સાંચવવા મેલ્યા હતા. તે કરીમભકતે એક દિવસ ચાર કેરી મુકતાનંદસ્વામીને આપી. તે સ્વામીએ ચારે કેરીઓને દાબામાં નાખી પકાવી. પછી રસ રોટલી કરી મહારાજને જમાડતા હતા. તેવી રીતે બીજી ચાર કેરીઓ બ્રહ્માનંદસ્વામી આપી તથા નિત્યાનંદસ્વામીને આપી તથા ચૈતન્યાનંદસ્વામીને આપી. તે સર્વે સંતો શ્રીજી મહારાજને વારાફરતી જમાડતા હતા. પછી ભણનારા સંતો નિરંતર લક્ષ્મીવાડીએ નાવા જાય ને કરીમભકતને કહે કે "કરીમ ભકત! અમારે મહારાજને કેરીઓ જમાડવી છે; તો અમને આપો." એમ સર્વે ભણનારાઓ વારાફરતી કેરીઓ લાવીને મહારાજને જમાડે. પછી મહારાજ ભણનારા સાધુઓને કહે જે, "અમને કેરીઓ જમાડો છો, તે આગળ પામવા સારૂ જમાડો છો ને? પણ તે હું તમોને આને આ દેહે ખૂબ

કેરીઓ ખવરાવીશ." એમ કહીને લાધા ઠકકરને કહે "વડતાલ આદિક ચડોતર ગામડાના હરિભકતોને કાગળ લખો જે, અમારા ભણનારા સાધુને તમારે ત્યાં મોકલ્યા છે; તો તેમને ત્યાં તમે ખુબ કેરીઓ ખવરાવજો." એવો કાગળ મહારાજે લાધા ઠકકર પાસે લખાવ્યો. ને ભણનારાને કહે જે, "તમે સહુ વડતાલ જવા તૈયાર થાવ." ત્યારે તે ભણનારા સંતો ઉતારા ઉપર જઈને તૈયાર થવા માંડયા. તેમને જોઇને બ્રહ્માનંદસ્વામીએ પૂછયું જે, "અલ્યા ! તમો સૌ કયાં જાવ છો ?" ત્યારે ભણનારાઓએ સર્વ હકીકત બ્રહ્માનંદસ્વામિને કહી તેથી બ્રહ્મનંદસ્વામી, મુકતાનંદસ્વામી, નિત્યાનંદ સ્વામી, ચૈતન્યાનંદસ્વામી, એ ચારે મોટા સદ્‌ગુરૂઓ અક્ષર ઓરડીમાં મહારાજ પાસે આવીને કહે જે, "હે મહારાજ ! તમે ભણનારાઓને દંડ બહુજ સારો આપ્યો." ત્યારે મહારાજ કહે જે કેમ ? ત્યારે બ્રહ્માનંદ-સ્વામી કહે કે, "હે મહારાજ ! એક રાજા હતો, તે દુધ ભાત ને સાકર જમતો. તેને જમતાં જમતાં એક સાકરની કાંકરી દાઢમાં ખુચતાં તે રાજા કહે જે, આવી સાકર કોને દળી હતી ? ત્યારે કહે કે એક દાસીએ દળી હતી. તે સાંભળી રાજા કહે જે, એ દાસીને સાકરના આખા મોટા ગાંગડા ચવરાવો. તેમજ તમોએ પણ કર્યું." ત્યારે, મહારાજ કહે કે, "તમે એમ કેમ કહો છો ?" ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે કે, "આ ભણનારા સંતોમાં કોઇ સારસ્વતીની એક આવૃત્તિ ભણ્યા છે, કોઈ, બે ભણ્યા છે. તે ભુલી જશે. કેમકે કોરીઓ ખાવાની મનમાં ઇચ્છા હતી તે તમોએ કાગળ લખ્યો, તેથી ત્યાંના પ્રેમી હરિભકતો ખુબ કેરીઓ ખવરાવશે. તે ખાઇને તેઓ ખુબ ઉંઘ લેશે. તેથી ભણેલું ભુલી જશે. માટે હે હરિ ? તેને અહીં કેરીઓ મગાવીને ખવરાવો.' એવાં બ્રહ્માનંદસ્વામીનાં વચનો સાંભળી શ્રીજી મહારાજ કહે કે. 'હે લાધા ઠકકર એ કાગળ ફાડી નાખો અને ભણનારાને ત્યાં જવાનીના પાડો. તેને આંહી જ કેરીઓ ખવરાવીશું. (વાત ૧૪૦)

(૧૧) લોયામાં શકોત્સવ કર્યો ત્યારે એક દિવસે શ્રીજી શાક પીરસીને જરા છેટે ગયા, ત્યારે મુકતાનંદસ્વામી, બ્રહ્માનંદસ્વામીને કહે જે, 'આ શાકનાં વખાણ કેમ કરતા નથી.' ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે જે, "જેને સાંભળવું છે તે તો છેટે વયા ગયા "ત્યારે મહારાજ કહે કે 'તમારે જે કહેવું હોય તે કહો, હું સાંભળું છું. ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામી શાકનાં વખાણ કરવા માંડયા જે 'આવું શાક તો રાધીકાજીને ન આવડે, લક્ષ્મીજીને ન આવડે, કોઇ દેવદેવીને ન આવડે, કોઈ મુકતને ન આવડે. તે જુવોને, હે સ્વામી ! આ શાકના સ્વાદથી બ્રહ્માદિક દેવો તથા સર્વે ધામના મુકતો, તે પણ આ શાકના

વધારના ખેંચ્યા થકા પોતાના સ્થાનનો ત્યાગ કરીને આપણી જોડે આપણા જેવો વેશ લઈ પંગતમાં આવી બેસીને જમે છે. અને કહે છે કે, આવું શાક તો કોઇ દિવસ અમો જમ્યા નોતા અને હવે જમશું પણ નહીં. એમ કહીને પોતાનાં શિશ ડોલાવે છે, 'એમ શાકના વખાણ કર્યા તે સાંભળી શ્રીજી મહારાજ ઘણા જ રાજી થયા. (વાત ૧૫૬)

(૧૨) પંચાળામાં થોડો વખત પોઢી ઉઠી ત્રીજો પહોર દિવસ રહ્યો ત્યારે શ્રીજી સંત હરિભકતોની મોટી સભામાં બિરાજ્યા. તે સમે ધુંવાબરાઈના હરિભકતે પૂજા કરીને શ્રીજીને ધનુષબાણ ધરાવ્યાં તે લીલાનાં બ્રહ્માનંદસ્વામીએ કીર્તન કર્યા જે.

લીધી લટકાળે નંદલાલ કે હાથ કમાનને;
તેની ચટક રંગીલી ચાલ, હરે મન પ્રાણને.

એ કીર્તનો સાંભળીને શ્રીજી તથા સર્વે સભાજનો બહુ જ રાજી થયા. પછી સંધ્યા આરતી ધુન કરી સંતોને શ્રીજી કહે જે રાસ મંડળ રચી સહુ કીર્તન ગાવ પછી સંતોએ શ્રીજીનો ઢોલીઓ વચ્ચે ઢાળીને તેને ફરતા રાસમંડળમાં ફરીને કીર્તનો ગાવા લાગ્યા તેમાં બ્રહ્માનંદસ્વામા, પ્રેમાનંદસ્વામી પ્રજ્ઞાનંદસ્વામીએ ત્રણ કીર્તનો બોલે અને બીજા સંતો કીર્તનો ઝીલે. શ્રીજી પણ ભેળા ફરે અને કીર્તન ગાય તે સમે એક પ્રેમી હરિભકત લુંવાણા હતા તેણે પોતાને ઘીરે જઇ ઘુઘરા લાવીને શ્રીજીના પગે બાંધ્યા. તે પૃથ્વી કડણ તેથી ઘુઘરાનો સારો અવાજ થાય ને શ્રીજી સંતો ફરતા ફરતા ગાય તે સમાનાં રાસનાં કીર્તનો.

સખી ગોકુળ ગામના ચોકમાંરે, ખાંતે માંડયો રસીલે ખેલ,
રસે રાસ રંગીલો રંગમાંરે,
છેલ્લો ઠમકે માંડે પાવ ઠાવકારે, વાગે ઘુઘરડીનો ઘેર,
રમે રાસ રંગીલો રંગમાંરે.

એવી રીતે રાસ કરી કીર્તન ગાતાં મધ્ય રાત્રી થઇ. તો પણ શ્રીજી થાકયા નહીં. ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામી કીર્તનનું પ્રથમનું ચરણ બોલે મધ્યનાં નહી બોલતાં છેલ્લું ચરણ નામાચરણ બોલે ને જાણે જે હમણાં મહારાજ (નામાચરણ સાંભળીને) રાખો એમ કહેશે. પણ બહુવાર થઇ તો પણ શ્રીજીએ રાખો તેમ કહ્યું નહીં. પછી તો સ્વામીએ એક સંત પાસે સંતોના ઉતારામાં એમ બુમો પડાવી કે ચોર છે, ચોર છે, ચોર છે," તે બુમો સાંભળી શ્રીજી કહે, શું છે? શું છે? ને રાસ બંધ રખાવ્યો, પણ ચોર તો કોઇ હતો નહીં. ત્યારે શ્રીજી બ્રહ્માનંદસ્વામીને કહે કે, આ તો

તમારૂં કામ લાગે છે." ત્યારે સ્વામી કહે કે, "હે હરિ, ફરી ફરીને પગ દુઃખી ગયા, તાળીઓ જોરથી પાડી પાડીને હાથ પણ દુઃખી ગયા અને ગાઈ ગાઇને ગળું તથા મોઢું દૂઃખવા આવ્યું, પણ તમો થાકયા નહીં. ત્યારે મારે આ કળા કરવી પડી. કેમ જે હજી કાલે રંગે રમવું છે." તે સાંભળી સહુ સંતો અને શ્રીજી રાજી થયા અને સૌ સૌને આસને ગયા. (વાત ૧૬૨)

(૧૩) સદ્ગુરૂશ્રી મુકતાનંદસ્વામી અને બ્રહ્માનંદસ્વામી એ બેય જણા એક વખત ઝાલાવાડ દેશના કારેલા ગામે ફરતા ફરતા ગયા, ત્યાં તેમને એક વેરાગી બાવો મળ્યો. તે બંને સંતોને પોતાની જગ્યામાં તેડી ગયો અને પછી ડેલીનું બારણું બંધ કરી એક મોટો છરો લઇને છીપર ઉપર ઘસવા મંડયો અને બોલવા મંડયો કે, "જીવનમુકતા તુમેરા નાક ઔર કાન દોનું કાટુંગા." એમ બોલતો જાય અને છરો ઘસતો જાય અને ગાળું દેતો જાય. એ જોઇને બ્રહ્માનંદસ્વામીએ મુકતાનંદસ્વામીને કહ્યું કે, "હે સ્વામી ! બીજું બધું તો ઠીક; પણ આ બાવો આપણા હાથ–પગ કાપે કે ભલે માથું કાપે તે સારૂં; પણ જો નાક કાન કાપશે તો આપણે જયારે સભામાં બન્ને આગળ બેસી વાતો કરશું ત્યારે કોઇ કહેશે કે. આ સ્વામીના નાક કાન કોને કાપ્યાં હશે?" તે સાંભળીને મુકતાનંદસ્વામી કહે કે, "સ્વામી ! શાસ્ત્રમાં પૂર્વના ભકતોની વાતો છે; જે કોણેક કરવત મુકાવ્યું, કોઇક ભંગીયાને ઘરે વેચાણા, કોઇએ માનો ત્યાગ કર્યો, કોઈએ બાપનો ત્યાગ કર્યો, અને ભગવાન ભજ્યા. તે વાર્તાઓ શાસ્ત્રમાં લખાણી છે; તે ભેગી આપણી પણ આપણા ભગવાનના અર્થે નાક કાન કપાશે તે લખાશે,." એમ કહીને વળી કહેવા લાગ્યા કે, સ્વામી ! શ્રીજી મહારાજને સંભારો, બાવાના નાડી પ્રાણ કોના હાથમાં છે? શ્રીજી મહારાજ આપણી રક્ષા કરશે. તેટલામાં બાવો નીસાણાના પાણા ઉપર છરાની ધાર ઘસીઘસીને ખૂબ તીખી આકરી કાઢી, તેને પાણીથી ધોઇને તૈયારી કરવા લાગ્યો એ જોઇને બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે કે, "સ્વામી ! આ બાવો હવે છરો સજીને હમણાં ઉઠવાની તૈયારી કરે છે. મહારાજ હવે કયારે રક્ષા કરશે?" ત્યાં તો શ્રીજી મહારાજે એ ગામના મુખીની સ્ત્રીમાં પ્રવેશ કર્યો.* તે એવી રીતે કે બાઈ પાણી ભરીને ત્યાંથી નીકળી ત્યારે વેરાગી બાવો ગાળું દેતો હતો, અને કાન નાક કાપવાં છે તેમ બોલતો જાય ને છરો ઘસતો જાય, તે બાઇએ સાંભળીને ગામના ચોરે પસાયતા બેઠા હતા. ત્યાં આવીને કહ્યું કે, મુખી ગામમાં નથી અને ઓલ્યો વેરાગી બાવો પોતાની જગ્યામાં બે સાધુઓને પુરી છરો સજીને તેનાં નાક કાન કાપવાની તૈયારી કરે છે, ને તેને ગાળો દીએ છે. તે હમણાં તે બંને સાધુનાં નાક કાન કાપશે માટે તમે બે ત્રણ પસાયતા ત્યાં

*સંતો! એમ પણ વાત કરતા હતા તે વખતે ચોરા પાસેથી રાઘવ જત નીકળ્યા અને બાવાને છરો ઘસતાં જોઇ પૂછ્યું. બધી વાત જાણી લેતાં રાઘવ જતે બાવાને સખ્ત ઠપકો આપ્યો અને બંને સંતોને ગામના સીમાડા સુધી સહિસલામત મૂકી આવ્યા. જુઓ અ. ૪ વાત ૯

જઈ તે સાધુઓને ત્યાંથી બાવાની જગ્યામાંથી કાઢીને ગામના સીમાડા સુધી મેલી આવો; ને વેરાગીને ડારો કરજો. એ પ્રમાણે મુખીની બાઇનો હુકમ થતાં ત્યાંથી પસાયતો એકદમ દોડીને તે વેરાગીને ગાળો કાઢતો તેની જગ્યામાં આવ્યો એટલે મુકતાનંદસ્વામી કહે કે, "જુવો સ્વામી ! મહારાજ આવ્યા. પછે તે રાવળીએ (પસાયતે) આવી વેરાગી બાવા પાસેથી છરો આંચકી લઈ બંને સાધુઓ (મુકતાનંદસ્વામી તથા બ્રહ્માનંદસ્વામી) ને બાવાની જગ્યામાંથી બહાર કાઢી ગામના સીમાડા સુધી વળાવી, સીમાડે પહોંચાડી ગામમાં આવ્યો આમ શ્રીજી મહારાજે મુખીની બાઈ દ્વારા બને સદ્‌ગુરૂઓની રક્ષા કરી હતી (વાત ૧૮૦)

(૧૪) વરતાલમાં બેય આચાર્ય કરી તેમની પુજા કરાવી ને શ્રીજી મહારાજે કહ્યું કે, 'હે સંતો, સૌ, સૌના દેશની, દેવની તથા આચાર્યની પૂષ્ટિ કરવી, એવી રીતે વાત કરે છે. તેવા સમામાં કાનમ દેશમાં હળધર કરીને ગામ છે. તેના રહેવાશી હરભાઈ કરીને એક શેખ હતા, તે પોતાના નથુ નામના દીકરાને લઇને વડતાલમાં લક્ષ્મીનારાયણ દેવના મંદિરમાં રહેલા અને તે દરરોજ ચોક વાળે તથા બીજી ઘણી સેવા કરે. તેથી તેના દીકરા ઉપર મહારાજ રાજી થયેલા, ને તે સમે તે નથુ મહારાજની સનમુખે આવીને હાથ જોડીને ઉભો રહ્યો. તે જોઇને મહારાજ બ્રહ્માનંદસ્વામીને કહે જે, બ્રહ્માનંદસ્વામી ! આ તો રાધીકાજીને પુત્ર છે. ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે કે, "હે મહારાજ અમે કોના દીકરા ?" ત્યારે મહારાજ કહે કે તમે તો બીજી ગોપીઓના ત્યારે સ્વામી કહે કે, મહારાજ ! બાપ તો એકજ છે ને ? ત્યારે મહારાજ કહે કે, હા, બાપ તો એકજ છે. એટલે સ્વામી કહે કે, ત્યારે વાંધો નઇ. માયુંને તો અમે ઘણાય સમજાવી લેશું એવી રીતની રમુજ મહારાજ સભામાં કરતા હતા. (વાત ૨૦૩)

(૧૫) મહારાજ તથા સંતો ઘોળેરેથી ચાલ્યા ને રોજકે ગયા. અને ત્યાં ઘઉંની ખળીયોમાં ઉતારો કર્યો અને કાઠીઓ રોજકાના તળાવમાં ઘોડાં પાવા ગયા. ત્યાં પાણી થોડું અને કાદવ વિશેષ, તેમાં પહેલાં ઘોડું 'માતરા ધાધલે' નાંખ્યું તે કોદવમાં ખુંચી ગયું. તેથી એમના મનમાં એમ થયું જે, બીજા કોઈ હવે નહિં નાખે ને મારી સૌ મશ્કરી કરશે, તેથી તે "ત્રોહ ત્રોહ" (એમ ઘોડાને પાણી પાતાં બોલાય તેમ શબ્દ કરવા લાગ્યા પછી રાત્રી પડી જતાં અંધારૂં હતું તેથી કોઇને કાંઈ સૂજ્યું નહી અને બધાય કાઠીઓએ ઘોડાંઓ તેમાં નાખ્યા તે ઘોડાંઓ ખૂંચી જતાં કાદવ

વાળા થયાં, ત્યારે બીજા કાઠી કહે કે, "અલ્યા! માતરા! તેં કેમ કીધું નહીં કે અહીં પાણી નથી કાદવ છે?" ત્યારે તે કહે કે, બા, ભણું, પાણી ઘણો છે. ઉંધે માથે ગળા સમો છે. પછી તે ઘોડાને થોડું પાઇને બહાર કાઢયાં. તે કાદવવાળાં ઘોડાઓ લઇ શ્રીજી પાસે આવ્યા. તે, જોઇને શ્રીજી મહારાજ કહે કે, 'આ તમારાં બધાયનાં ઘોડાં કાદવવાળાં કેમ થયાં? તેથી કાઠીઓ કહે કે, 'હે મહારાજ, આ માતરા ઘાઘલે ત્રોહત્રોહ કરીને અમારાં ઘોડાં કાદવવાળાં કર્યા તે સાંભળી શ્રીજી મોઢે રૂમાલ દઈને હસતા હવા. તે સામે સદ્ગુરૂ બ્રહ્માનંદસ્વામીએ એક દૃષ્ટાંત કીધું કે "હે હરિ! આ તો એવું થયું કે, એક ગામમાં ગણપતિજીનું દેવળ હતું. તેમાં ગણપતિજીની બહુ જ મોટી મૂર્તિ પધરાવેલા હતી. તેમની દુંટીમાં એક નાનો વીંછી ભરાઇ રહેલો તે સમે ખાતર પાડીને સાત ચોર ત્યાં આવ્યા તેમાંથી એક ચોર તે ગણપતીજીની મોટી દુંટી જોઇને તેમાં આંગળી નાખી કે વીંછીએ ચટકો માર્યો. તે સમે ચોર એમ બોલ્યો, "ઓહોહોહો! આ ગણપતીજીની દુંટી ટાઢી શીતળ હીમ જેવી છે." તે સાંભળી બીજે ચોરે તેમાં હાથ નાખ્યો, તેને પણ વીંછીએ ચટકો ભર્યો! ત્યારે તેને પણ તેમ જ કહ્યું, એવી રીતે વારા ફરતી સાતેય ચોરને તે વીંછીએ ચટકાવ્યા, પણ કોઈ ચોરે વીંછી કરડયો એમ ન કહ્યું. એ સાંભળી સહુ કે, હા મહારાજ આ તો એ ચોરના જેવું જ થયું. એમ કહી શ્રીજીને ખુબ ખુબ હસાવ્યા, (વાર્તા ૨૦૬)

(૧૬) એક સમે વડતાલમાં શ્રીજી મહારાજ લક્ષ્મીનારાયણ દેવનાં દર્શન કરી મંદિરની રૂપ ચોકી ઉપર બિરાજમાન હતા; અને ઘણાં સંતો પણ ફરતા પાસે પાસે બેઠા હતા. ત્યારે શ્રીજી એમ વાર્તા કરવા લાગ્યા કે. "બ્રહ્મા, વિશ્નું, શિવ, દશદિગપાળ, શેષનારાયણ, પંચભુત, એ સર્વને ભગવાને એક જ ફેરો આજ્ઞા કરી છે તેમ તે સહુ વર્તે છે. બ્રહ્માને સૃજવાની, શિવને સંહાર કરવાની, વિશ્નુને પોષણ કરવાની આજ્ઞા કરી છે." ત્યારે સદ્ગુરૂ બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે કે, 'હે હરિ! પોષણ શકિતમાં શું કઠણ છે?" ત્યારે શ્રીજી કહે જે, "તે તમારાથી થાય તેમ નથી." ત્યારે સ્વામી કહે. એ તો જેને તમે કહો તે કરે." ત્યારે મહારાજ કહે કે, સ્વામી! તમે આ ત્રણ દિવસ સુધી સર્વે જગતનું પોષણ કરો, એમ કહીને કહે જે, અંતર્યામી શકિત અને પોષણ શકિત તમને આપી" એમ શ્રીજીએ

ત્યાં બ્રહ્માનંદસ્વામીને આજ્ઞા કરી. તેથી બ્રહ્માનંદસ્વામીએ ત્રણ દિવસ સુધી જગતનું પોષણ કર્યું. તેમાં એક જણ મહા પાપી હતો, તેથી તેને ત્રણ દિવસ સુધી, સ્વામી અન્ન ન આપતા હવા. એ વાત જાણીને મહારાજે બ્રહ્માનંદસ્વામીને ચોથે દિવસે કહ્યું જે, "હે સ્વામી! સર્વ જગતને પોષણ કરી રહ્યા?" ત્યારે સ્વામી કહે, હા મહારાજ, એક બહુજ પાપી છે તેને મેં ત્રણ દિવસથી અનાજ આપ્યું નથી, ત્યારે મહારાજ કહે જે, 'સ્વામી! આટલા દિવસોથી વિશ્નુ આ જગતનું પોષણ કરે છે; તેમાં કોઈ પાપી હશે કે નહિ હોય?' ત્યાગી સ્વામી કહે કે હું તો એવા પાપીને અનાજ ન આપું અને આ લીયો તમારી પોષણશકિત મારે નથી જોઇતી. એમ કહીને શ્રીજીને પોષણશકિત પાછી આપી. ત્યારે શ્રીજી કહે કે સ્વામી, એ કામ કઠણ ખરૂં કે નહી? ત્યારે સ્વામી કહે, હે હરિ, કઠણ ખરૂં." સ્વામી તો મહા ધર્મનિષ્ઠ, તેથી પાપીના ઉપર પોતાના ધર્મના અંગને લઇને વેર રાખે. પણ કાંઈ અસમર્થ ન્હોતા. આખા બ્રહ્માંડનું કાર્ય કરવું હોય તો તે કરી શકે તેવા સમર્થ હતા. (વાર્તા ૨૧૭)

(૧૭) શ્રીજી મહારાજે એકવાર સભા ભરીને કહ્યું કે, "સર્વે સર્વના નિશ્ચયને કહો. પછી સ્વરૂપાનંદસ્વામી, વ્યાપકાનંદસ્વામી, સંતદાસજી વગેરે સમાધિવાળાને કહ્યું; પણ કોઇ બોલ્યા નહીં. મહારાજે કહ્યું, કેમ કોઈ બોલતા નથી? ત્યારે મુકતાનંદસ્વામીએ કહ્યું કે, હે મહારાજ એ કોઇ નહી બોલે તમે બ્રહ્માનંદસ્વામીને બોલાવો. ત્યારે મહારાજે બ્રહ્માનંદ-સ્વામીને કહ્યું જે, તમે બોલો. પછી બ્રહ્માનંદસ્વામીએ કહ્યું જે, "મારા પોતાના જ એક કીર્તનમાં મેં કહ્યું છે કે, 'બ્રહ્માનંદના નાથ તમારો મહિમા જાણે છે મોટા જ્ઞાની રે.' ત્યારે મહારાજે કહ્યું કે, એ વાત સાચી, પણ તમારા અંતરમાં જેવો આનંદ હોય તેવો બોલો. ત્યારે બ્રહ્માનંદ સ્વાંની બોલ્યા જે, "હે મહારાજ! જ્યારે હું નાનો બાળક હતો, ત્યારે મેં વિચાર કર્યો કે, જગતનાં છોકરાં નાના હોય તે રમકડું લઇને રમે, પણ હું તેવો નથી. અને દેહ ધર્યો ત્યારે છોકરૂં પણ કહેવાયો. પછી રમવાનો વિચાર કર્યો, જે સારાં રમકડાં લઇને રમવું. પછી અનંત કોટી બ્રહ્માંડનાં સૂર્ય, ચંદ્ર, તારા, અગ્નિ, લોકપાળ, ઇન્દ્ર રાજા, બ્રહ્મા, વૈરાટ, ઇશ્વર, પ્રધાન પુરૂષ મહાપુરૂષ જેવાને પણ એક જ હાથમાં આકર્ષણ કરી લીધા. ને તે રમકડે હું રમ્યો. પછી જે જે બ્રહ્માંડના ઇશ્વર જે જે સ્થાનકના જીવ, અને દેવ તેને બીજા સંકલ્પે કરીને ઉત્તન્ન કર્યા; અને તે તે બ્રહ્માડની ક્રિયા સર્વે ચાલતી રહી.

પછી વિચાર કર્યો જે, આ તો પોતાના અંગમાં રમત છે. માટે આમાં શું રમીએ ? હવે તો કોઈ મોટા સુખનો વિચાર ગોતીએ એમ કહીને આત્મા સામું જોયું ત્યાં શિતળ શાંન્ત અને અપરિમિત ગુણે યુકત ને અતિ અપારનો પાર લેવા માંડયો, તો પાર ન આવ્યો. પછી જાણ્યું જે આ સુખના નિયંતા કોણ છે ? તે અતિ અપાર પુરૂષોત્તમરૂપ મોટી સભા દેખીને તેમાં 'અતિ હેત થયું, પછી એમ થયું જે, આટલા બધામાં મોટો કોણ હશે ? ત્યાં તો હે મહારાજ તમને મોટા દેખ્યા પછે એમ થયું જે, આ મહારાજ છે તે તો મારા છે અને હું એ મહારાજનો છું. એ વાત કયે દિવસથી સિદ્ધ થઈ છે ? એનો પાર લેવા માંડયો. પણ પાર આવ્યો નહીં." અનાદિનો છે, આટલી વાત કરીને બ્રહ્માનંદસ્વામી બેસી ગયા. ત્યારે મહારાજે કહ્યું જે, "કેમ વાત કરતા બંધ રહી ગયા ?" ત્યારે સ્વામીએ કહ્યું કે, આ કહ્યો એવો નિશ્ચય તો હું જયારે નાનો બાળક હતો ત્યારે હતો; હવે તો હું મોટો થયો, સાધુ થયો, સમાગમ કર્યો, અને તમારી સેવા કરી, માટે હાલનો નિશ્ચય એથી બહુજ મોટો છે. તે હવે કહેવાય તેમ નથી, (સદ્‌ગુરૂ હરિચરણદાસજીના પત્રમાંથી.)

(૨)

શ્રી પ્રસાદાનંદસ્વામી કૃત શ્રી સ્વામિનારાયણ વિચરણ લિલામૃતમાંથી (૨૦)

(૧) એક સમયે શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીના શરીરે કસર થઈ અને બહુ જ મંદવાડ વધી ગયો અને દેહ રહે નહિં તેવાં ચિહ્ન જણાયાં, શ્રીજી મહારાજને એ વાતની ખબર થતાં મહારાજ તુરત જ સ્વામી પાસે પધાર્યા, અને મહારાજે પોતે પોતાનાં હાથે ચંદન ઉતાર્યું. ત્યાં તો બીજાં ઘણાક મનુષ્યો ત્યાં આવ્યાં પછી મહારાજે પોતે પોતાના હાથથી ઉતારેલા ચંદનથી સ્વામીની નખ શીખા પર્યંત અર્ચા કરી ને પૂજા કરી અને પોતે જે ગુદો રેંટો ઓઢયો હતો, તે સ્વામીને માથે ઓઢાડયો, પણ સ્વામીને (બે શુદ્ધિ હોવાથી) એ વાતની કંઈ ખબર ન પડી. પછી શ્રીજી મહારાજ કહે કે, "સ્વામીની તો આવરદા પુરી થઈ છે, તો તમે સર્વે હરિભકતો, થોડી થોડી આવરદા આપો તો તે રહે." ત્યારે સર્વે હરિભકતો બોલ્યા કે, હે મહારાજ, અમારી આવરદા લ્યો. અને બાઇઓ પણ દુર બેઠેલ હતાં તેઓ

ત્યાં બ્રહ્માનંદસ્વામીને આજ્ઞા કરી. તેથી બ્રહ્માનંદસ્વામીએ ત્રણ દિવસ સુધી જગતનું પોષણ કર્યું. તેમાં એક જણ મહા પાપી હતો, તેથી તેને ત્રણ દિવસ સુધી, સ્વામી અન્ન ન આપતા હવા. એ વાત જાણીને મહારાજે બ્રહ્માનંદસ્વામીને ચોથે દિવસે કહ્યું જે, "હે સ્વામી! સર્વ જગતને પોષણ કરી રહ્યા?" ત્યારે સ્વામી કહે, હા મહારાજ, એક બહુજ પાપી છે તેને મેં ત્રણ દિવસથી અનાજ આપ્યું નથી, ત્યારે મહારાજ કહે જે, 'સ્વામી! આટલા દિવસોથી વિશ્નુ આ જગતનું પોષણ કરે છે; તેમાં કોઈ પાપી હશે કે નહિ હોય?' ત્યાગી સ્વામી કહે કે હું તો એવા પાપીને અનાજ ન આપું અને આ લીધો તમારી પોષણશકિત મારે નથી જોઇતી. એમ કહીને શ્રીજીને પોષણશકિત પાછી આપી. ત્યારે શ્રીજી કહે કે સ્વામી, એ કામ કઠણ ખરૂં કે નહી? ત્યારે સ્વામી કહે; હે હરિ, કઠણ ખરૂં." સ્વામી તો મહા ધર્મનિષ્ઠ, તેથી પાપીના ઉપર પોતાના ધર્મના અંગને લઇને વેર રાખે. પણ કાંઈ અસમર્થ ન્હોતા. આખા બ્રહ્માંડનું કાર્ય કરવું હોય તો તે કરી શકે તેવા સમર્થ હતા. (વાર્તા ૨૧૭)

(૧૭) શ્રીજી મહારાજે એકવાર સભા ભરીને કહ્યું કે, "સર્વે સર્વના નિશ્ચયને કહો. પછી સ્વરૂપાનંદસ્વામી, વ્યાપકાનંદસ્વામી, સંતદાસજી વગેરે સમાધિવાળાને કહ્યું; પણ કોઇ બોલ્યા નહીં. મહારાજે કહ્યું, કેમ કોઈ બોલતા નથી? ત્યારે મુકતાનંદસ્વામીએ કહ્યું કે, હે મહારાજ એ કોઇ નહી બોલે તમે બ્રહ્માનંદસ્વામીને બોલાવો. ત્યારે મહારાજે બ્રહ્માનંદ-સ્વામીને કહ્યું જે, તમે બોલો. પછી બ્રહ્માનંદસ્વામીએ કહ્યું જે, "મારા પોતાના જ એક કીર્તનમાં મેં કહ્યું છે કે, 'બ્રહ્માનંદના નાથ તમારો મહિમા જાણે છે મોટા જ્ઞાની રે.' ત્યારે મહારાજે કહ્યું કે, એ વાત સાચી, પણ તમારા અંતરમાં જેવો આનંદ હોય તેવો બોલો. ત્યારે બ્રહ્માનંદ સ્વામી બોલ્યા જે, "હે મહારાજ! જ્યારે હું નાનો બાળક હતો, ત્યારે મેં વિચાર કર્યો કે, જગતનાં છોકરાં નાના હોય તે રમકડું લઇને રમે, પણ હું તેવો નથી. અને દેહ ધર્યો ત્યારે છોકરૂં પણ કહેવાયો. પછી રમવાનો વિચાર કર્યો, જે સારાં રમકડાં લઇને રમવું. પછી અનંત કોટી બ્રહ્માંડનાં સૂર્ય, ચંદ્ર, તારા, અગ્નિ, લોકપાળ, ઇન્દ્ર રાજા, બ્રહ્મા, વૈરાટ, ઇશ્વર, પ્રધાન પુરૂષ મહાપુરૂષ જેવાને પણ એક જ હાથમાં આકર્ષણ કરી લીધા. ને તે રમકડે હું રમ્યો. પછી જે જે બ્રહ્માંડના ઇશ્વર જે જે સ્થાનકના જીવ, અને દેવ તેને બીજા સંકલ્પે કરીને ઉત્તન્ન કર્યા; અને તે તે બ્રહ્માડની ક્રિયા સર્વે ચાલતી રહી.

પછી વિચાર કર્યો જે, આ તો પોતાના અંગમાં રમત છે. માટે આમાં શું રમીએ ? હવે તો કોઈ મોટા સુખનો વિચાર ગોતીએ એમ કહીને આત્મા સામું જોયું ત્યાં શિતળ શાંન્ત અને અપરિમિત ગુણે યુકત ને અતિ અપારનો પાર લેવા માંડયો, તો પાર ન આવ્યો. પછી જાણ્યું જે આ સુખના નિયંતા કોણ છે ? તે અતિ અપાર પુરૂષોત્તમરૂપ મોટી સભા દેખીને તેમાં 'અતિ હેત થયું, પછી એમ થયું જે, આટલા બધામાં મોટો કોણ હશે ? ત્યાં તો હે મહારાજ તમને મોટા દેખ્યા પછે એમ થયું જે, આ મહારાજ છે તે તો મારા છે અને હું એ મહારાજનો છું. એ વાત કયે દિવસથી સિદ્ધ થઈ છે ? એનો પાર લેવા માંડયો. પણ પાર આવ્યો નહીં." અનાદિનો છે, આટલી વાત કરીને બ્રહ્માનંદસ્વામી બેસી ગયા. ત્યારે મહારાજે કહ્યું જે, "કેમ વાત કરતા બંધ રહી ગયા ?" ત્યારે સ્વામીએ કહ્યું કે, આ કહ્યો એવો નિશ્ચય તો હું જયારે નાનો બાળક હતો ત્યારે હતો; હવે તો હું મોટો થયો, સાધુ થયો, સમાગમ કર્યો, અને તમારી સેવા કરી, માટે હાલનો નિશ્ચય એથી બહુજ મોટો છે. તે હવે કહેવાય તેમ નથી, (સદ્‌ગુરૂ હરિચરણદાસજીના પત્રમાંથી.)

(૨)

શ્રી પ્રસાદાનંદસ્વામી કૃત શ્રી સ્વામિનારાયણ વિચરણ લિલામૃતમાંથી (૨૦)

(૧) એક સમયે શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીના શરીરે કસર થઈ અને બહુ જ મંદવાડ વધી ગયો અને દેહ રહે નહિં તેવાં ચિહ્ન જણાયાં, શ્રીજી મહારાજને એ વાતની ખબર થતાં મહારાજ તુરત જ સ્વામી પાસે પધાર્યા, અને મહારાજે પોતે પોતાનાં હાથે ચંદન ઉતાર્યું. ત્યાં તો બીજાં ઘણાક મનુષ્યો ત્યાં આવ્યાં પછી મહારાજે પોતે પોતાના હાથથી ઉતારેલા ચંદનથી સ્વામીની નખ શીખા પર્યંત અર્ચા કરી ને પૂજા કરી અને પોતે જે ગુઢો રેંટો ઓઢયો હતો, તે સ્વામીને માથે ઓઢાડયો, પણ સ્વામીને (બે શુદ્ધિ હોવાથી) એ વાતની કંઈ ખબર ન પડી. પછી શ્રીજી મહારાજ કહે કે, "સ્વામીની તો આવરદા પુરી થઈ છે, તો તમે સર્વે હરિભકતો, થોડી થોડી આવરદા આપો તો તે રહે." ત્યારે સર્વે હરિભકતો બોલ્યા કે, હે મહારાજ, અમારી આવરદા લ્યો. અને બાઇઓ પણ દુર બેઠેલ હતાં તેઓ

પણ બોલ્યાં "જે અમારી પણ આવરદા લ્યો." પછી મહારાજે બ્રહ્માનંદ-* સ્વામીને શરીરે નખ શીખા પર્યંત હાથ ફેરવ્યો. ને એમ બોલ્યા જે, હવે

* સદ્ગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીનો મંદવાડ મહારાજે મટાડી આયુષ્ય આપી એ વિષે "હરિલીલામૃત" ગ્રંથના કળશ ૭ વિશ્રામ ૪૭ માંથી સાર આ નીચે આપવામાં આવ્યો છે.

ચોપાઇ

બ્રહ્માનંદને એવે પ્રસંગે, મંદવાડ થયો કાંઇ અંગે,
બહુ માંદા દેખી મુનિરાય, દીલમાં બહુ દીલગીર થાય,
મુનિ સત્સંગના થંભ જેવા, કવિ તો કોઇ ન દિસે એવા,
કોઇ દિવસ જો શ્રીજી રીસાય, પાસે કોઈ થકી ન જવાય,
કવિતા બ્રહ્મમુનિ સુણાવે, ઉદાસી હોય તોય હસાવે,
રીસ તો ઝટ ઉતરી જાય, વાદળાં જેમ પવને વિખાય,
કહે સૌ મુનિબ્રહ્મ જો જાશે, સત્સંગીની શી ગત થાશે.

એવું જાણીને સર્વ સાધુએ શ્રીજી મહારાજ પાસે સ્વામીશ્રીનો મંદવાડ મટાડવા અરજ કરી. ત્યારે મહારાજ કહે કે, "આ દેહ પ્રારબ્ધને વશ છે. તેમની આવરદા થઈ રહી છે. તો કોટી ઉપાયે કોઇથી જીવતાં ન રખાય. તે સાંભળી સહુ સંતો હરિભકતો કહે કે, "હે મહારાજ! કાળ કર્મ તો તમારે વશ છે. તમે જેમ કરો તેમ થાય તેમ છે. બીજાથી તે ન થાય. માટે સ્વામીને ઉગારો. એમ કહી સૌ સભાની આંખમાં પાણી આવ્યાં. તે જોઇ મહારાજને દયા આવીને કહે કે, "આ સભામાં જે બાઇ ભાઈ હાજર છે, તે પોત પોતાની આયુષ્યમાંથી સાત સાત દિવસની આયુષ્ય બ્રહ્માનંદસ્વામીને આપે તો બ્રહ્મમુનિ જીવતા રહે." એ વખતે છસો જેટલાં સભામાં બેઠેલાં તમામ સ્ત્રી-પુરૂષોએ સાત સાત દિવસની આયુષ્ય આપી. એથી શ્રીજી મહારાજ કહે કે. "બ્રહ્મમુનિ હવે ૧૨ વરસ આ પૃથ્વી ઉપર જીવતા રહેશે." એ સાંભળી સહુ રાજી થયાં ને સ્વામીને પણ આરામ થઈ ગયો (વિ સં. ૧૮૭૬). તે પછી બ્રહ્માનંદસ્વામી પાસે સ્વામીના ઉપદેશથી સાધુ થયેલ એક વિચિત્ર સ્વભાવનો શિષ્ય હતો. તેને મંડળમાં કોઇ સાધુથી મેળ ન રહેવાથી સ્વામીના મંડળનો ત્યાગ કરીને તે શ્રી મુકતાનંદસ્વામીના મંડળમાં જઈ રહ્યો. શ્રી મુકતાનંદસ્વામીને એમ જે આ સત્સંગમાંથી અવગુણ લઇને પડી જાશે; માટે જેમ તેમ કરી સમજાવીને રાખવો. તેથી રાખેલો. એ વાતની જાણ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીને થતાં તેને બોલાવીને ઘણી રીતે સમજાવ્યો; પણ તે

તો આ રહ્યા છે એમ મહારાજ દરબારમાં પધાર્યા. તે પછી ત્રીજે દિવસે, બ્રહ્માનંદસ્વામીએ કીર્તન કરીને ખરડો લખીને દરબારમાં મોકલાવ્યો. ત્યારે મહારાજે તે કીર્તનો ગવરાવ્યાં તેમાં સ્વામી કહે કે,

મને રોકોમાં મહારાજ, માણીગર માવજી રે;
મારે ઘેર છે ઝાઝું કાજ, નટવર નાવજી રે.

સ્વામી પાસે ન રહેતાં શ્રી મુકતાનંદસ્વામીના મંડળમાં જ રહ્યો. તેથી સ્વામીને શંકા આવી કે શ્રી મુકતાનંદસ્વામીએ ફોસલાવીને મારા ચેલાને પોતા પાસે રાખ્યો છે. તેવી રીસ ચડવાથી પોતે શ્રી મુકતાનંદસ્વામીના દર્શન કરવા સાત દિવસ ન ગયા.

મુકતાનંદનાં દર્શન કાજ, સાત દિન ન ગયા મુનિરાજ;
શ્રીજી આગળ જઈ ને તે સહી, વાત સર્વ રતનજીએ કહી.

પછી તે દિવસે સાંજની સભામાં શ્રી નિત્યાનંદસ્વામી પંચમ સ્કંધની કથા વાંચતા હતા, તેમાં ભરતજીનું અખ્યાન આવ્યું. તે કથા પુરી થઇ ત્યારે શ્રીજી મહારાજે ઉપદેશની વાતો કરતાં કહ્યું કે જેમ જડભરતજી વર્ત્યા, તેમ સાધુએ વર્તી, રાગદ્વેષને ત્યાગ કરવો જોઇએ, મારૂં તારૂં ન રાખતાં અપમાન થાય તોય પણ રીસ ન રાખવી જોઇએ. એ સાધુ કહેવાય, એમ કહી બ્રહ્માનંદસ્વામીને કહે છે. કે.

બ્રહ્માનંદ સુણો ભલા સંત, તમે છો ભલા વૈરાગ્યવંત,
તમે કાવ્ય કળા વિષે કાવ્યા, ઘણા ભૂપના શિરપાવ લાગ્યા.
કેંક રાજાએ રાખવા માંડયા, પણ છેક તમે તેને છાંડયા,
પછી આવ્યા આ પાંચાળ દેશ, અમારો શાંભળ્યો ઉપદેશ.
ઉપજ્યો ઉરમાં વૈરાગ્ય; ત્યારે કીધો કુટુંબનો ત્યાગ,
તમે ત્યાગી થયા બડ ભાગી, તમ તુલ્ય છે કોણ વિરાગી
દીઠું અચરજ આજ વિશેશ, કયા માર્યોએ તમમાં પ્રવેશ,
મુકતાનંદ સાથે મુનિરાયા, એક ચેલાને માટે રીસાયા,
મુકતાનંદ ગુરૂ છે અમારા, તે તો જાણવા ગુરૂ તમારા.
આજ સાત દિવસ ગયા વહી, તમે દર્શન પણ કર્યાં નહીં.
ઓરડામાં હતાં મોટી બાય, બોલ્યાં ત્યાંથી અહો મુનિરાય,
સાધુમાં પણ ચેલાને માટ, થાય છે આવી તો ફુટફાટ.
પછી બ્રહ્મમુનિ બોલ્યા વાણી, કહું શાંભળો સારગપાણી.

એ સાંભળીને મહારાજ બોલ્યા જે "હવે તો સુજે તેવાં મ્હેણાં દ્યો, પણ રહ્યા તે રહ્યા જ." એમ ભગવાન છે તે તો કર્તા અકર્તા, અને અન્યથા કર્તા! છે; તે જે જડ હોય તેને ચેતન કરે, અને ચૈતન્ય હોય તેને જડ કરે, એવી ભગવાનની અલૌકિક કળા છે, તેને કોઇ જાણી શકે નહીં. (વિશ્રામ-૨૨)

(૨) ગઢડામાં થાળ જમીને શ્રીહરિ સંતની પંક્તિમાં મોતૈયા લાડુ પીરસતા જાય ને છાતીમાં ચરણ આપતા જાય. પછી દુધની વટલોઈ લીધી ને બ્રહ્માનંદસ્વામી ઉપર રેડી ને પ્રેમાનંદ (પ્રેમસખી) સ્વામી ઉપર દુધની ઝાલક નાખી તે પછી ઘડીક કેડે વેલે નાવાને પધાર્યા, ત્યાં ખળ-ખળીયાની ઉંગમણી કોરે જે ધરો છે; ત્યાં ન્હાઇ વસ્ત્રો પહેરી વોડીએ સ્વાર થઇ દરબારમાં પધાર્યા તેના ઉપર બ્રહ્માનંદસ્વામીએ કીર્તન કર્યા જે, "સજ્યા શણગાર શોભતારે, આજ સખી વ્રજરાજ." તથા "વાલે દૂધ તણી લઈ હેલ ઢોળી માથે રે" વગેરે. (વિશ્રામ-૩૪)

નથી મારો એમાં કાંઈ વાંક, હું તો છું સત્સંગમાં રાંક.
પણ માંદો થયો હતો જ્યારે, સૌએ આવરદા આપી ત્યારે,
કોઈ બાઈ હશે વઢકારી, ખરી હોય જેવી બલ્લાખારી.
એની અયુષના દિન સાત, આ મેં ભોગવિયા નરભ્રાત,
એમ ઉચ્ચરીને ઉભા થઇ, મુનિ મુકતની આગળ જઈ,
કર્યો પ્રેમથી દંડ પ્રણામ, વળી વિનતી કરી એહ ઠામ.

હે મુકતાનંદસ્વામી હું ઘરબારનો ત્યાગ કરી સાધુ થઈ ગયો, કંઇ ઘરેથી પુત્ર કે શિષ્ય લાવ્યો ન્હોતો પણ આ શિષ્યમાં ભરતજીના મૃગલાની જેમ આશકિત થતાં મારી બુદ્ધિમાં ફેર પડતાં આમ થયું છે. માટે ક્ષમા કરજો. એમ કહી દંડવત કરતાં શ્રી મુકતાનંદસ્વામીએ સ્વામીશ્રીનો હાથ ઝાલી બાથમાં લઇ મળીને બોલ્યા કે, "હે બ્રહ્મમુનિ! તમે કંઈ ઇર્ષા નથી કરી. તેમ મને તેનું કંઈ દુઃખ નથી લાગ્યું. મારૂં જે મનનું હેત તમારા ઉપર છે તેવું જ છે. માટે તમો ચિંતા ન કરો. એમ કહી અરસપરસ મળી શ્રીજી મહારાજને દંડવત કર્યો આથી શ્રીજી મહારાજ બહુજ રાજી થયા હતા.

(૩) એક દિવસ સભા કરીને **શ્રીજી** મહારાજ ગઢડામાં પોતાના ઉતારાને વિષે વિરાજમાન હતા, તે સમયે **મુક્તાનંદસ્વામી**, **બ્રહ્માનંદસ્વામી** નિત્યાનંદસ્વામી, ચૈતન્યાનંદસ્વામી, એ આદિક જે ભણનારા સંત તેમને મહારાજે એમ આજ્ઞા કરી કે, "તમો સર્વે સુરત શહેરમાં જઇને ભણો ને હરિભકતો આગળ કથા વાર્તા કરજો. એમ કહી થાળ જમીને મુક્તાનંદસ્વામી આદિક જે સુરતમાં જનારા સંત તેમને આપ્યો. (વિશ્રામ–૪૧)

(૪) મહારાજે અક્ષર ઓરડીમાં મોક્ષધર્મની કથાનો આરંભ કરાવ્યો. ત્યાં તો સુરત શહેરથી **બ્રહ્માનંદસ્વામી** આદિ સંતો આવે છે તેની ખબર આવી. એટલે મહારાજ ઘોડીએ પલાણ નખાવી ને સ્વાર થઇ ને સંતો સામા ચાલ્યા. ખોપાળાના મારગે સંતો આવતા હતા, તેમણે મહારાજને માણકી ઉપર બીરાજેલા દેખ્યા, ત્યારે તે સર્વે સંતોએ મહારાજને દંડવત કર્યા, એટલે મહારાજ ઘોડીથી ઉતરી સંતોને મળતા હવા. પછે દરબારમાં પધાર્યા. ને થાળ જમીને પ્રસાદીનો થાળ બ્રહ્માનંદસ્વામી વગેરેને આપ્યો. પછી સ્વામીએ સુરતના મહા વેદાંતનો પંડિત મુનિબાવાની વાત વિસ્તારીને કહી.* એ સાંભળીને તે પછી એક માસ કેડે મહારાજે **બ્રહ્માનંદસ્વામીને** સુરતમાં એ મુનિબાવા પાશે ભણવા મોકલ્યા; તે થાળ જમાડીને ખૂબ આશીર્વાદ આપી વિદાય કર્યા. (વિશ્રામ–૪૩)

(૫) ગઢડામાં મહારાજ સવારમાં ઓરડાની ઓંસરીએ ઉગમણે મુખારવિન્દે ઢોલીયા ઉપર વિરાજમાન થયા હતા અને સંતો સર્વે નાહીને પૂજા કરી રહ્યા હતા. ત્યાં તો પાળાએ સંતોની જાયગામાં આવી **શ્રીજી** સભામાં પધાર્યાની ખબર આપી; એટલે સહુ સંતો ત્યાં જઇ મહારાજને પગે લાગીને બેઠા. પછી શ્રી **બ્રહ્માનંદસ્વામી** બોલ્યા જે, આ સંતોએ તો અમારી પાસેથી નિયમ લીધાં. તે તમે મને શું નિયમ આપો છો? ત્યારે મહારાજ બોલ્યાં જે, તમારે ચાર કિર્તનનું નિયમ–જે નિત્ય નવાં કરવાં. ત્યારે સ્વામી

---

* સ્વામીએ વાત કરી કે તે નાસ્તિક અને વિદ્યાનો અભિમાની તેમજ રાજ્યનો માનીતો અરદેશર કોટવાળનો ગુરૂ છે; સિદ્ધ દશાને પામેલ છે, ખટદર્શનનો આચાર્ય છે; જીવનમુકતાનું નામ સાંભળી નિંદા કરે છે, વગેરે વગેરે હકીકત અમે છુપી રીતે મેળવી છે. તે આપણા સાધુને ભણાવશે નહીં. પછી શ્રીજી મહારાજે પોતાની સર્વજીવહિતાવહ વિશાળ ભાવનાનો વિચાર કરીને **બ્રહ્માનંદસ્વામીને** સમજાવીને મુનિબાવા પાસે ભણવા જવા આજ્ઞા કરી.

બોલ્યા જે, હું નિત્ય નવા નવા રાગ ક્યાંથી લાવું ? મારે તો રાગના ઉપર બળ ચાલે. ત્યારે મહરાજ બોલ્યા જે, ઓલ્યો રૂડીઓ તમારો જે શિષ્ય છે, તે રાગ નવો જે દિવસે લાવે તે દિવસ સારાં કિર્તન સારા રાગ ઉપર કરજો. ત્યારે સ્વામી બોલ્યા જે. તમે સાંભળવાનું નિયમ રાખો, તો હું નિત્ય કીર્તન કરું. ત્યારે મહારાજ કહે કે, "અમે સાંભળશું." પછી બ્રહ્માનંદ સ્વામી નિત્ય ચાર કીર્તન નવાં કરી મહારાજને સંભળાવે. એમ આખોય ચાતુર્માસ અનેક લીળાનાં અને ઉત્સવનાં નવાં નવાં પદો સ્વામીએ કર્યાં હતાં ને શ્રીજી મહારાજ તે સાંભળી રાજી થાતા. (વિ-૪૬, ૪૭)

(૬) એક દિવસ મહારાજે શાકમાં ઘી નાખ્યું અને પછી હળદર નાખી તે ઘીથી ચિકણા તે હાથમાં હળદર ચોંટેલી તેવા હાથ મહારાજે પોતાના ખેસ અને રૂમાલે લૂછ્યા. તેથી મહારાજનું અંગ ને લુગડાં પીળાં થઇ ગયાં. તે જોઇને બ્રહ્માનંદસ્વામી બોલ્યા જે, "તમે જ્યારે કુબજાને ઘેર ગયા હતા ત્યારે તમે પીઠી નહિ ચોળી હોય ? આ સાંભળી મહારાજ જરાક મરકયા. (વિ-૫૦)

(૭) પંચાળે મહારાજ રાસ રમ્યા ત્યારે અક્ષરધામ શ્વેતદ્વિપ બદરીકાશ્રમ અને બીજા જે ધામ તેના મુકત મહારાજ સાથે રમવા આવતા હતા. રામકૃષ્ણાદિક ચોવીસ અવતાર તે સર્વે મહારાજ ભેળા સંતનાં સ્વરૂપો ધારણ કરીને રમવા આવતા હતા તથા બ્રહ્મા, શિવ, આદિક બ્રહ્માંડના અધિકારી દેવો પણ સર્વે રાસ રમવા આવતા હતા. તેમને સચ્ચિદાનંદસ્વામી આદિ સમાધિવાળા સંતો દેખતા હતા. જેમ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને વૃંદાવનમાં છ મહિનાની રાત્રી કરી, તેમજ આંહા પણ મહારાજે પોતાના ભકતજનને તેવું સુખ દીધું. તે રાસમાં અનંત કોટી બ્રહ્માંડના અધિકારીઓ જે દેવો તે સાથે રમે છે, અને દર્શન કરે છે, એમ કરતાં અર્ધી રાત્રી વીતી ગઈ અને રમતાં રમતાં સંતો થાકી ગયા અને એમ કહ્યું જે, મહારાજ, હવે કીર્તનો આવડતાં નથી. એટલે મહારાજ કહે કે, 'હવે બીજા સંતો બોલે.' ત્યારે બીજા સંતો બોલ્યા અને કહે જે, 'અમને તો એટલાં જ આવડે છે.' ત્યારે મહારાજ કહે કવિ ક્યાં ગયા ? લાવો તમારા ચોપડા. તેમાંથી વાંચી વાંચીને બોલો. એટલે બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે કે મહારાજ ! કાલે પણ આપણે ફરવું છે કે નથી ફરવું ? (રાસ લેવો છે કે નહીં ?) અને અમે તો ફરીને વિસામો પણ ખાઇએ છીએ, પણ તમે તો તેમને તેમજ ફરો છો. પછી રાસ બંધ કર્યો. (વિ-૫૩)

(૮) એક સમે પૂર્ણ માસની અર્ધરાત્રીએ **શ્રીજી** મહારાજ પાળા અને કાડીઓ ભેળા લઇને **સાધુની ધર્મશાળામાં** પધાર્યા; ને ત્યાં ગાદી તકીયા નખાવીને બિરાજમાન થયા. અને સર્વે મહારાજના મુખારવિંદ સામું જોઇ રહ્યા હતા. તે સમે **બ્રહ્માનંદસ્વામી** બોલ્યા જે, મેં એક નવાં કીર્તનો બનાવ્યા છે, તે મહારાજને સંભળાવવાં છે.' પછે મહારાજ કહે કે સંભળાવો, એટલે સ્વામી કીર્તન બોલ્યા જે,

આજ આવ્યા તે કેમ ઉતાવળા, સાચું બોલોને;
વહાલા ચંચળ લાગે છે ચિત્ત, નંદના લાલાજી, સાચું બોલોને.

એ કીર્તનો ગાયાં ત્યાં મહારાજ મુખારવિંદ સામો રૂમાલ દઇને હસતા જાય, ને મર્મના વચન બોલતા જાય, પછી કીર્તન ગાય રહ્યા એટલે **બ્રહ્માનંદસ્વામી** મહારાજને પગે લાગ્યા. તે પછી હરિભકતો બોલ્યા જે, આ કીર્તન અમને લખાવી આપો. ત્યારે મહારાજે શ્રી **બ્રહ્માનંદસ્વામીને** કહ્યું જે "એ કીર્તનનો **ખરડો** લખીને **અમને** આપજો, તે અમારે **જેને** આપવા હશે તેને આપશું. (વિશ્રામ ૨૨)

(૯) ગઢડામાં મહારાજ કહે કે, "**શ્રાવણ** માસમાં શું નિયમ રાખ્યાં? ત્યારે **મુકતાનંદસ્વામી**, **બ્રહ્માનંદસ્વામીને નિત્યાનંદસ્વામી** બોલ્યા જે "મહારાજ અમને તમે શું નિયમ આપો છો?" ત્યારે મહારાજ બોલ્યા જે, "અમે જ્યાં જ્યાં લીળા કરી હોય, ને જે જે ગામમાં **સમૈયા** કર્યા હોય, તે તમારે **સુતી વખતે** સંભારવાં. (વિ-૭૬)

(૧૦) ગઢડામાં મહારાજ સવારે ઓરડાની ઓસરીએ ઢોલીએ બીરાજ્યા, ત્યારે **બ્રહ્માનંદસ્વામી** એક સાખી બોલ્યા જે.

એકાશીયાની અરધી રાતે પાળા થીયા માટી;×
ઉકા ભગતનાં ફુલ ચોર્યાં, ને પરમહંસોની ચોરી સાંઠી.

પછે મહારાજે પાળાઓને બોલાવ્યા અને કહ્યું કે, "**સાંઠીઉં અને ફુલ** કેમ પૂછ્યા વિના લાવ્યા?" ત્યારે પાળા બોલ્યા જે, "વાડીના રહેનારા

× પાઠાંતર "પાળા નિકળ્યા નાઠી."

જે પાળા તેને પુછીને સાંઠીજીં લાવ્યા છીએ, તથા ફુલ તો મહારાજની પુજા કરવી છે, તેમ કહી માળીને પુછીને લાવ્યા છીએ." ત્યારે મહારાજ કહે કે, 'સાંઠીજીં કેટલા ભારા લાવ્યા છો ?" ત્યારે પાળા કહે છે, "પંદરેક ભારા લાવ્યા છીએ." ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે કે, "પાંચ ભારા એમને મહેનતના આપીએ." ત્યારે મહારાજ કહે કે સારૂં. (વિશ્રામ—૮૧)

(૧૧) વડતાલમાં મહારાજ વિરાજતા હતા અને ગઢડેથી બ્રહ્માનંદસ્વામી તથા ભણનારા સંતો આવ્યા, ને બ્રહ્માનંદસ્વામીએ ભગુજી આદિ પાળાના નારાયણ કહ્યા મહારાજે દેશકાળની ખબર પુછીને બ્રહ્માનંદસ્વામીને કહ્યું કે, "સમૈયા મોર જે સંત બ્રહ્મચારી આવે તે ઝોળી માંગીને જમે, એમ ઠરાવ કર્યો છે." ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે કે, "અમે ગઢડેથી જે સંતો આવ્યા છીએ તેનું રસોડું જુદુ કરશું, ને ગામેગામથી ઝોળી માગી લાવશું." પછે મહારાજ કહે કે, "તમને તો અમે કામ કરવા મોકલ્યા હતા; તેથી તમને તો અમારા કોઠારી પાસેથી રસોઇનો સામાન અપાવશું," ત્યારે સ્વામી કહે કે, "જોઇતું હશે તે લઇશું." પછી સવારે મહારાજે મંદિરની સવાસો પ્રદિક્ષણા કરી. ત્યાં બ્રહ્માનંદસ્વામી સામા મલ્યા જે, "એક વાત પૂછવી છે. પછી એકાંતે જઈને બેઠા અને બે ઘડી કેડે આવ્યા. પછી પ્રદિક્ષણા ફરવા જાય, ત્યાં તો બ્રહ્માનંદસ્વામી બોલ્યા કે, "આ વખત તો પ્રદિક્ષણા, ન ફરાય ? એમ કહીને હાથ ઝાલીને પાટ ઉપર બેસાર્યા. પછે બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે કે, "અમારે તો સંતો ઝોળી માગવા ગયા હતા તે દાળ, લોટ, ચોખા, ને શાક, તે ઘણું આવ્યું છે; તે તમારે દર્શને આવ્યા હોય જે હરિભકત, તેમાં જેને અમારે ચોકે ખપે એમ હોય, તેમને જમવા મોકલજો. બીજે ઠગાંયે ન મોકલવા ત્યારે મહારાજ કહે કે "હા, ઝોળી તો કામધેનું છે." એમ કહીને ઉતારે પધાર્યાં. (વિશ્રામ–૯૩)

(૧૨) જુનાગઢ નવાબની કચેરીમાં નિત્યાનંદસ્વામી સાથે ચર્ચા કરવા આવનાર નાગરોના ગોર નરસી પંડયાને તમાકુ ભરેલ મોઢે આશીર્વચન બોલતો જોઇને બ્રહ્માનંદસ્વામીએ નવાબને કહ્યું કે "જેમ ઘોડું દાંતે ચોકડું લીએ છે તેમ આ પંડયા પણ બોલે છે." તે સાંભળીને નવાબ તથા કચેરીના જનો સર્વ હસી પડયા. ત્યારે મહારાજ કહે કે બ્રહ્મમુનિ ! તમે તો એકજ વેણમાં સર્વ સભાને ખુશ કરી ! પછી મહારાજ ઉતારે પધાર્યા ને બોલ્યા જે 'બ્રહ્માનંદસ્વામી તમારે જે સાધુપાળાને કામમાં રાખવા.

અહીં રાખવા હોય તેને આવો મળીએ. પછે મંદિરમાં રહેનારા સહુને મળ્યા, ને પોતાને માથે બાંધવોનો જે શ્વેતપાઘ તે આપ્યો અને કહ્યું જે, "આ સર્વ વેચી લેજો, અને હવે મળ્યા વિના કોઇ રહ્યો છે? અમે નાવા બેસીએ છીએ? ત્યારે નિત્યાનંદસ્વામી બોલ્યા જે, "જેને મળવું છે તે તો હજી નથી મળ્ય." ત્યારે મહારાજ કહે કોણ? ત્યારે કહ્યું જે બ્રહ્માનંદ સ્વામીને! ત્યારે મહારાજે સ્વામીને હાથે ઝાલીને ઉભા કર્યા ને મળ્યા ને હાથે કરીને સ્વામીનો વાંસો થાબડયો. ત્યાંરે સ્વામી બોલ્યા, "જે તમે મને કીર્તન કરવાની આજ્ઞા કદી છે. એટલે મારે આપના ભેળું ગઢડે આવવું છે, તેથી નોતો મળ્યો." ત્યારે મહારાજ કહે તે, "મહિના એક કેડે કામ ગુણાતીતાનંદસ્વામીને સોંપીને આવજો." એમ કહીને ન્હાયા અને થાળ જમીને પ્રસાદી બ્રહ્માનંદસ્વામીને આપી અને ગઢપુર પધાર્યા. વિશ્રામ–૧૦૦)

૧૩ એક સમે બ્રહ્માનંદસ્વામી કીર્તન બોલ્યા જે,

"હવે નહિં મેલું નન્દજીની ડેલી રે, માવે મને મંત્ર ભણીને કીધી ઘેલી રે."

ત્યારે મહારાજ કહે કે "સ્વામી તમારે હવે આ ડેલી ન મેલવી. ત્યારે સ્વામી બોલ્યા જે, "નન્દજી ડેલી ન મેલાવે, તો ડેલીએ રહીને મારે તમારા ગુણ ગાવા છે. (વિશ્રામ–૧૦૧)

(૧૪) ગઢડામાં એક વખત મહારાજ સંતો ગાતા હતા. ત્યાં આવીને બોલ્યા જે, રાતે રાસ મંડળમાં ફર્યા હોય તેને, આવો મળીએ. પછે મળ્યા અને બોલ્યા જે ફર્યા ન હોય તે મળવા ન આવજો.' પછે ગવૈયા સાધુ મળ્યા, ને બ્રહ્માનંદસ્વામી મળવા આવ્યા, ત્યારે મહારાજ કહે, 'તમે ક્યાં ફરીને ગાયા છે?' ત્યારે સ્વામી કહે કે. 'હું આખી રાત્રી ફર્યો છું; તે મારાં કીર્તન સહું બોલ્યા છે. તે કીર્તન પુરૂં થાય ત્યાં બ્રહ્માનંદની હાજરી (બ્રહ્માનંદ નામ આવે) હોયજ. એટલે મહારાજ કહે કે તે સાચી વાત આવો મળીએ. પછી હેતવી મળ્યા, વિ. ૧૦૧–૧૦૨)

(૧૫) એક વખત મહારાજ ઉદાસ થઇ રીસાયા અને કડીઆ પથ્થર ઘડે ત્યાં પાટ મંગાવીને પાથર્યા વિના પોઢયા. પછે પાળાઓએ આવીને ગાદલું પાથર્યું ત્યારે પોતે તે ગાદલાને ફગાવી દઈ પાટ ઉપર પત્થરની કરચોને નાખીને પોઢયા. પછે પહોર

એક પાછલી રાત રહી. ત્યારે ત્યાં ત્રણ સદ્‌ગુરૂઓ આવીને પગે લાગીને બેઠા. પછી મુકતાનંદસ્વામી હાથ જોડીને બોલ્યા જે, 'હે મહારાજ! રામાનંદ-સ્વામીએ તમને ગાદી ઉપર બેસારીને કહ્યું છે જે, 'બાઈ ભાઇ ગૃહસ્થને ત્યાગી, સર્વેને તે ધર્મમાં રખાવજો, જ્યારના તમે ઉદાસ થયા છો ત્યારના સહુ બ્રહ્મચારી, પાર્ષદ, સત્સંગી બાઇભાઇ સહુ ઉદાસીન છે; અને કોઇ અન્ન પણ જમતા નથી. પછે બ્રહ્માનંદસ્વામી અને નિત્યાનંદસ્વામી બોલ્યા જે, 'સભામાં તમે એમ કહો છો જે, મુકતાનંદ સ્વામી તો અમારા ગુરૂ છે; તો ગુરૂ કહે તેમ કરો. પછી મહારાજ મોજડી પેરીને દરબારમાં પધાર્યા, એટલે બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે કે, "આ પાટ ઉંપાટીને કયાંક મેલી આવો. ને પાછા આવે ને પુછે તો કહેજો કે જેનો પાટ હતો તે લઇ ગયા. (વિશ્રામ ૧૦૨-૩)

(૧૬) ગઢડામાં બ્રહ્માનંદસ્વામીનું મંડળ આવ્યું ને ઉંતારા કરીને મહારાજ પાસે આવ્યા ને દંડવત કર્યા ને મહારાજ મળ્યા ને દેશકાળની ખબર પુછી પછી મહારાજ કહે કે, "સ્વામી! કીર્તન બોલો! ત્યારે સ્વામી કીર્તન બોલ્યા જે, "તારૂ છોગું મારે આવીને ચિત્તમાં રહ્યું. તે સાંભળી મહારાજ બહુજ રાજી થયા. ત્યાર પછી મહારાજે બ્રહ્માનંદસ્વામીને કહ્યું જે, "ચાળીશ સાધુ અને પાળાના વારા બાંધો." ત્યારે સ્વામી કહે બહુ સારૂં. પછે બ્રહ્માનંદસ્વામીએ સર્વેને બોલાવીને કહ્યું જે, આ કુવો ગાળવા (ગંગાજળીઓ)ના ચાળીશ ચાળીશ સંતો પાર્ષદોના વારા બાંધવા છે." તે સહુ તૈયાર થયા. એટલે સ્વામીએ મહારાજને કહ્યું કે ચાળીશ ચાળીશ જણાના છ વારા થયા છે. મહારાજ કહે કે બહું સારૂં (એટલે કુલ ૨૪૦) માણસોના છ વિભાગ કરી વારા ફરતી તે બધાએ ગંગાજળીઓ કુવો ગાળ્યો હતો (વિશ્રામ ૧૦૬)

(૧૭) ગઢડામાં મંદિરનું કામ ચાલે. એક વખતે રત્નો કડીયો જમીને કામ કરવા ચડયો અને બોલ્યો જે, "આ ગોળ લાવો." એમ બે ફેરા કહ્યું, પણ કોઇ ન આવ્યા. પછે મહારાજ મોજડી પહેરીને ચાલ્યા ને બોલ્યા જે, "શું જોઇએ છીએ?" ત્યારે કડીઆ કહે કે–આંહી ગોળનું તગારૂં જોઇએ છીએ. ત્યારે મહારાજ ગોળનું તગારૂં ભરીને પગથીએથઇને ઉપર ચડયા. ત્યારે સાધુ નેં પાળા નેં કડીઆ વગેરે કહે કે, હવે વધુ નહિં જોઇએ. પણ મહારાજ તો બીજું તગારૂં ભરવા મંડયા. એટલે મુકતાનંદસ્વામી આવ્યા અને કહે જે, મહારાજ તમે રહેવા દો, આ સાધુ, પાળા, કડીયા બધા કોચવાય છે." એટલે મહારાજ કહે કે,

તમેં સહુ થાકયા છો તે બેસો અને અમને લેવા દો. "ત્યારે બ્રહ્માનંદ-સ્વામી તથા નિત્યાનંદસ્વામી બોલ્યા જે, "તમે મુકતાનંદસ્વામીને કહો છો કે, અમારા ગુરૂ છે; તો જો શિષ્ય હો, તો ગુરૂ કહે તેમ કરો." પછી મહારાજ જરાક મરકયા. ને મંદિરનું કારખાનાનું કામ ચાલુ થયું તે બ્રહ્માનંદસ્વામીએ પોતાના કીર્તન જે શ્રીજી વિરહના બારમાસામાં લખ્યું છે કે, "કે દી કરશો કાનજી આવી મંદિરમાં કામ" વિ-૧૦૮)

(૧૮) એક દિ મહારાજ બોલ્યા જે 'બ્રહ્માનંદસ્વામી! તમેં ભણ-નારા સંત અને પાળા, જે કામમાં ન હોય તેને લઈને પાણાની ખાંણે જાવ, ને ખાણુ બહાર બેલાં કઢાવી આપો, કાકાભાઈવાળી ઘોડીએ ચડીને તમેં જાજો. ત્યારે સ્વામી કહે જે, ખાણે જે પાણા કાઢે છે, તેમાંના બે જણા બોલાવા આવશે તે દિવસ જાશું. પછી ખબર આવી. સ્વામી કહે કે તૈયાર છીએ. પછી મશાલ આવી, ને આરતી ધુન્યને શ્લોક બોલીને સહુ બેઠા અને તે વખતે બ્રહ્માનંદસ્વામી "અમૃત ધ્વનિ" છંદ બોલ્યા, જે,

કમલ મુખકક કર કમલ કમલ નાભી અત્તરકક" (વિશ્રામ ૧૧૧-૧૧૨)

(૧૯) મહારાજે બ્રહ્માનંદસ્વામીને કહ્યું જે, "તમારા શિષ્યોને વગર તેડે બોલાવો." ત્યારે સ્વામી કહે, મુને ઢોલીયા પાસે બેસવા દો. ત્યારે મહા-રાજ કહે આવો બેસો પછે ત્યાં બેસીને સ્વામીએ ઉંચા સાદે કીર્તન ઉપાડયાં જે, "સનેહી શામળો મારાં નેણુંનો શણગાર, સુંદર શામ રંગીલો શામળો!" તે સાંભળીને તરત જ સ્વામીના તમામ શિષ્યો ત્યાં આવ્યા. ને સ્વામીની પછવાડે બેસીને ગાવા લાગ્યા. તે ગાઇ રહ્યા ત્યારે મહારાજે પુછયું જે, તમને કેમ ખબર થયા?' ત્યારે તેઓ કહે કે, સ્વામીનો અમે સાદ સાંભળ્યો ને જાણ્યું જે અત્યારે ઉંચે સાદે કરીને ગાય છે; તે મહારાજની આજ્ઞા વિના એમ ગાય નહીં.' તે સાંભળી મહારાજ બહુ જ રાજી થયા અને પોતે ધારણ કરેલા ફુલના હારને સ્વામીને તથા તેમના તમામ શિષ્યોને અતિ પ્રેમે કરી તમામના કંઠમાં પહેરાવ્યા. (વિશ્રામ ૧૧૨)

(૨૦) બ્રહ્માનંદસ્વામી ઝાડલાવાડ (મૂળી)થી આવ્યા ને મંદિરમાં સામાન મેલીને મહારાજ પાસે આવી દંડવત કરીને ત્યાંના સર્વે સત્સંગીઓના નારાયણ કહ્યા. મહારાજે મૂળી મંદિરની વાતું પુછી તે સ્વામીએ રૂડી રીતે કહી પછે વસંત રૂતુ ઉતરીને ગ્રીષ્મ આવી ત્યારે

બ્રહ્માનંદસ્વામીને કહે કે, 'તમે સંતનું મંડળ લઇને જુનેગઢ જાવ બે શીખર અને મંદિરનો ઓટો (પડથાર) કરીને આવો." ત્યારે સ્વામી બોલ્યા જે, ગામ મૂળીમાં મંદિરનું કામ, ઘણું અધુરું છે.' ત્યારે મહારાજ કહે કે, 'જુનેગઢ જઈ આવીને પછી ત્યાં જાજો.' પછી સ્વામી બોલ્યા જે 'તમે જે સંતને ભણવા રાખ્યા છે, તેમાંથી અર્ધા લઈ જાઉં છું." ત્યારે મહારાજ કહે કે લઇ જાવ પછે થાળ જમીને મહારાજે બ્રહ્માનંદસ્વામીને મોકલાવ્યો. તે જમીને બ્રહ્માનંદસ્વામી ગગો-ભાઈ બેય જણા મહારાજ સાથે જ્યાં વાતો કરે છે ત્યાં ચાલનારા સંતોએ આવીને દંડવત કરીને બેઠા. ત્યારે મહારાજ કહે કે, "તમે સૌ બ્રહ્માનંદ-સ્વામી કહે તેમ કરજો અને જાવ." પછે સહુ પગે લાગીને ચાલ્યા. સ્વામીએ ઉતારે આવીને સર્વે સંતોને બ્રહ્મચારી વગેરેને મળી ચાલ્યા. પણ પોતાનું અંતર શૂન્ય જેવું જણાવા લાગ્યું. ત્યાંથી ગામ રળીયાણે ગયા, ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામી ઘોડે ચડેલા હતા તે બોલ્યા કે 'મને તો અપ-શુકન બહુજ ભુંડાં થાય છે, તેથી હું તો ગઢડે પાછો જઈશ અને તમે આગળ જઈને સુઈ જાજો. ત્યાં હું શ્રીજીનાં દર્શન કરી આવીને ભેળો થઇશ." એમ કહીને દોડતે ઘોડે પાછા મહારાજ પાસે આવ્યા અને મહારાજને પગે લાગીને બેઠા. ત્યારે મહારાજ કહે કે, કેમ પાછા આવ્યા ?" ત્યારે સ્વામી કહે કે 'કામ છે.' પછી મહારાજે રાબ પીને સ્વામીને તેની પ્રસાદી આપી ને ઢોલીયે પોઢયા. પછી સ્વામી પ્રસાદીની રાબ પીને શ્રીજીનો ચરણ સ્પર્શ કરી પગે લાગ્યા. તે નેત્રમાંથી જળની ધારા પડવા લાગી. તે જોઇ મહારાજ કહે કે 'સ્વામી જાવ વાટમાં સંતો તમારી વાટ જુવે છે. એમ કહીને માથે ઓઢી ગયા. એટલે સ્વામી મહારાજની એ છેલ્લી આજ્ઞા શિર ચડાવી, ઘોડે ચડીને સંતો ભેળા થઇ ગયા. સ્વામી-શ્રીને એ શ્રીજી મહારાજનાં છેલ્લાં દર્શન હતાં અને છેલ્લી રાબની પ્રસાદી મળી હતી. કેમકે સ્વામી જુનાગઢ ગયા અને શ્રીજી મહારાજે પછવાડેથી દેહોત્સર્ગ કર્યો. (વિશ્રામ ૧૧૬)

ઇતિ શ્રી કેસરભકત વિરચિતે શ્રી બ્રહ્મસંહિતા મધ્યે પ્રકરણ છઠે ધ. ધુ. શ્રી અયોધ્યાપ્રસાદજી મહારાજ સદ્‌ગુરૂ શ્રી દેવાનંદ-સ્વામી સંવાદે વાર્તા પ્રકરણે પ્રથમો ધ્યાયઃ સમાપ્તઃ ।।૧।।

શ્રીજી

શ્રી અધ્યાય ૨ બીજો

(૩)

સદ્ગુરૂ શ્રી સિદ્ધાનંદમુનિ કૃત શ્રી હરિચરિત્રામૃત સાગરમાંથી (૩૭) (સં. ૧૮૬૧ થી ૧૮૮૨ સુધી)

(૧) ગઢડા શંભુદાનજી ગઢવીના પુત્ર લાડુદાનજી ગઢવી આવ્યા રાજસ્થાનના મોટા મોટા રાજ્યથી સન્માન પામેલા હતા. શ્રીજીનાં દર્શન થતાંજ સમાધિ થઇ ગઈ. પ્રથમ બદરીકાશ્રમમાં ગયા. ત્યાં નરનારાયણ દેવે પોતાની પાસે બેસારી ગઢડામાં શ્રીજી મહારાજ સભામાં બીરાજી જે ચરિત્રો કરે છે તેની વાત પુછી તે લાડુ ગઢવીએ કહી અને પુછ્યું જે, "તે શ્રીજી તમો છો?" ત્યારે નારાયણ કહે કે. 'અમારા જેવા તો તેમને અનંત છે. પુર્વે અનેક અવતારો થયા, પણ આ અવતાર જેવો પ્રતાપ કોઇનો નથી. એ અવતારી મહાપ્રભુજી બાર વર્ષના થયા ત્યારે અહીં પધાર્યા હતા. અને શ્રીનગરમાં (અમદાવાદ)માં તમારૂં સ્થાપન કરીશું તેમ કહી ગયા છે. તેની હું વાટ જોઈ રહ્યો છું. તે પછી ગઢવી સમાધિમાંથી જાગ્યા, અને શ્રીજી મહારાજને દંડવત પ્રણામ કરી દશ અવતારનો છંદ કર્યો. (પું. ૨૦૪ તરંગ ૧૨)

(૨) ગઢપુરમાં ગાયકવાડના ચોથ તથા પેશ કશી ઉઘરાવનાર + આવ્યા હતા, તેણે અભયેન્દ્રે પોતાના પુત્ર દાદાખાચરને રાજ્ય સોંપ્યું તેનો લેખ દાદાખાચર નાના હતા તો પણ તે મંજુર કરી આપ્યો. પછી લાડુદાનજી ગઢવી મહા કવિરાજને ગાયકવાડ સરકારે તેડાવેલ પણ તેઓ સાધુ થઇ ગયાનું સાંભળેલ; તે સ્વામીને જોઇને પોતે તથા પોતાના સાથે જે બીજા ખાંડયા દરબારો હતા તે સહુ આશ્ચર્ય પામ્યા. પછી લાડુ ગઢવીને પુછ્યું જે, "એવું તમે શું જોયું? "ત્યારે ગઢવી કહે કે "મને નરનારાયણદેવે કહ્યું કે, સહજાનંદસ્વામી તો સર્વ અવતારના અવતારી પુર્ણ પુરૂષોત્તમ નારાયણ પ્રગટ થયા છે. માટે તમે સાધુ થઈ તેની સેવામાં રહી તેમને પસન્ન કરો. નહીં તો પુરા પસ્તાશો. એથી હું સાધુ થયો છું." ગઢવીશ્રીની વાત સાંભળી સાથેના રાજાઓ ચકીત થયા અને શ્રીજીને દીવાન વગેરે કહે કે, અમને પણ તમે સેવામાં લ્યો ત્યારે શ્રીજી કહે કે "તમે સર્વે અમારા પાર્ષદ છો, માટે અમને સેવો છો તેમજ સેવજો અને

+ વડોદરાના બાપુ શિવરામ ગારદી.

શ્રીજી

શ્રી અધ્યાય ૨ બીજો

(૩)

સદ્ગુરૂ શ્રી સિદ્ધાનંદમુનિ કૃત શ્રી હરિચરિત્રામૃત સાગરમાંથી (૩૭) (સં. ૧૮૬૧ થી ૧૮૮૨ સુધી)

(૧) ગઢડા શંભુદાનજી ગઢવીના પુત્ર લાડુદાનજી ગઢવી આવ્યા રાજસ્થાનના મોટા મોટા રાજ્યથી સન્માન પામેલા હતા. શ્રીજીનાં દર્શન થતાંજ સમાધિ થઇ ગઈ. પ્રથમ બદરીકાશ્રમમાં ગયા. ત્યાં નરનારાયણ દેવે પોતાની પાસે બેસારી ગઢડામાં શ્રીજી મહારાજ સભામાં બીરાજી જે ચરિત્રો કરે છે તેની વાત પુછી તે લાડુ ગઢવીએ કહી અને પુછ્યું જે, "તે શ્રીજી તમો છો?" ત્યારે નારાયણ કહે કે. 'અમારા જેવા તો તેમને અનંત છે. પુર્વે અનેક અવતારો થયા, પણ આ અવતાર જેવો પ્રતાપ કોઇનો નથી. એ અવતારી મહાપ્રભુજી બાર વર્ષના થયા ત્યારે અહીં પધાર્યા હતા. અને શ્રીનગરમાં (અમદાવાદ)માં તમારૂં સ્થાપન કરીશું તેમ કહી ગયા છે. તેની હું વાટ જોઈ રહ્યો છું. તે પછી ગઢવી સમાધિમાંથી જાગ્યા, અને શ્રીજી મહારાજને દંડવત પ્રણામ કરી દશ અવતારનો છંદ કર્યો. (પું. ૨૦૪ તરંગ ૧૨)

(૨) ગઢપુરમાં ગાયકવાડના ચોથ તથા પેશ કશી ઉઘરાવનાર + આવ્યા હતા, તેણે અભયેન્દ્રે પોતાના પુત્ર દાદાખાચરને રાજ્ય સોંપ્યું તેનો લેખ દાદાખાચર નાના હતા તો પણ તે મંજુર કરી આપ્યો. પછી લાડુદાનજી ગઢવી મહા કવિરાજને ગાયકવાડ સરકારે તેડાવેલ પણ તેઓ સાધુ થઇ ગયાનું સાંભળેલ; તે સ્વામીને જોઇને પોતે તથા પોતાના સાથે જે બીજા ખાંડયા દરબારો હતા તે સહુ આશ્ચર્ય પામ્યા. પછી લાડુ ગઢવીને પુછ્યું જે, "એવું તમે શું જોયું? "ત્યારે ગઢવી કહે કે "મને નરનારાયણદેવે કહ્યું કે, સહજાનંદસ્વામી તો સર્વ અવતારના અવતારી પુર્ણ પુરૂષોત્તમ નારાયણ પ્રગટ થયા છે. માટે તમે સાધુ થઈ તેની સેવામાં રહી તેમને પસન્ન કરો. નહીં તો પુરા પસ્તાશો. એથી હું સાધુ થયો છું." ગઢવીશ્રીની વાત સાંભળી સાથેના રાજાઓ ચકીત થયા અને શ્રીજીને દીવાન વગેરે કહે કે, અમને પણ તમે સેવામાં લ્યો ત્યારે શ્રીજી કહે કે "તમે સર્વે અમારા પાર્ષદ છો, માટે અમને સેવો છો તેમજ સેવજો અને

+ વડોદરાના બાપુ શિવરામ ગારદી.

સમજજો અને એ પ્રમાણે મુમુક્ષુઓને તમે ઉપદેસ દેજો, (પુ. ૪. તરંગ–૧૪.)

(૩) ઈંગરાળા ગામમાં સંધ્યાકાળે. મોટી સભા થઇ. ગોડી આરતી ધુન્ય કર્યા વાર્તા થઇ, શ્રીજી વાળુ કરીને પુનઃ સભામાં બિરાજ્યા. તે સમયે શ્રીજીની મૂર્તિમાંથી મહાન પ્રકાશ નિકળ્યો, તેથી સર્વની આંખો અંજાઇ ગઇ, ત્યારે બ્રહ્મમુનિએ પુછ્યું જે, હે હરિ, આવું તેજ કયાંથી? અમને કંઇ સમજાતું નથી. માટે કૃપા કરી સમજાવો.' શ્રીજી કહે કે, આ સમે સત્સંગનું કામ બહુજ ભારે છે. પાકૃત વાસનાથી જેનું અંતર દગ્ધ વર્તે છે, તેને કાંઇએ સમજાતું નથી. પણ જેને ખપ અને વિશ્વાસ હોય તો શુદ્ધ વૈરાગ્ય થાય. ત્યારે જ્ઞાન ઉત્પન થઇ ભકિત થાય. ત્યારે વાત સમજ્યામાં આવે તેમ છે, ત્યારે સંતોના ગુણ આવે છે. તે સિવાય ભય છે. માટે ખપ રાખો. પુ. ૪ તરંગ ૧૮)

(૪) સભામાં શ્રીરંગદાસજી સ્વામીએ કીર્તન રચીને ગાયાં જે "નૈનુંજા જોર નજારા" તે સાંભળી શ્રીજી કહે કે, આ મને મુકતમુનિ જેવા કવિ જાણવા. અમે પ્રમાણ કરીએ છીએ. પુ. ૪. તરંગ ૧૯)

(૫) કારયાણીમાં શ્રીજી કહે કે, મનવાંછિત બ્રહ્મભોજન કરાવો ત્યારે ત્યાંના રાજા કહે કે તમે મળ્યા કાંઇ બાકી ન રહ્યું. હવે તો તમારૂં ગમતું કરવું છે. તે સાંભળી બ્રહ્મમુનિ કહે કે, પર્વતભાઇ વગેરે શ્રેષ્ટ ભરિભકતો ના જેવી તેમની સમજણ જણાય છે. તે સાંભળી શ્રીજી રાજી થયા. (પુ. ૪ તરંગ ૨૪)

(૬) કારીયાણીમાં બ્રહ્માનંદસ્વામીએ સહુ સંતોને ગોડી + બોલાવી. તે સાંભળી શ્રીજી મહારાજે રાજી થઇને બ્રહ્મમુનિને હાર પહેરાવ્યો. પછી આરતી ધુન્ય થઇ તે સમયની શોભા જોઇને એકને સમાધિ થઇ ગઇ. પુ. ૪ તરંગ ૨૯)

(૭) કુંડળ ગામે મોટી સભા થઈ તેમાં બ્રહ્માનંદસ્વામી તથા તેમના જોડીદાર નાનાગોપાળાનંદમુનિએ મળીને પરજ રાગ'નાં કીર્તનો ગાયાં તે સાંભળી ગામના કાઠીઓ બહુ રાજી થયા (પુ. ૪ ત. ૩૨)

(૮) કુંડળ ગામમાં શ્રીજી મુખવાસ જમતાં બ્રહ્મમુનિને હસતાં હસતાં કહ્યું કે અત્રેના જેવા હરિજનો બીજે નથી. (પુ. ૪ ત. ૩૭)

+ સંત સમાગમ કીજે, એ ગોડીઓ કારીયાણીમાં રચી હતી.

(૯) શ્રીજીએ મુકતમુનિ, બ્રહ્મમુનિ, આદિક મોટા સંતોને બોલાવ્યા અને કહે કે, મીરાંબાઈ પૂર્વે થઇ ગયાં. તેની પેઠે આ જીવુબા આદિ ઘણીનો ત્યાગ કરી પ્રભુ ભજે છે. હે સંતો, તમે તેનો વિચાર કરો". સંતો કહે કે, 'મા બાપની આજ્ઞાથી કરે તો તેમાં દોષ નથી'. શ્રીજી કહે કે, ગોપગોપી જેવો નિર્વાસનિક, અને પ્રેમી જનોને તે અધિકાર છે; બીજાને નથી. (પુ. ૪ ત. ૪૧)

(૧૦) બોટાદમાં મોટા સંતોએ ગાવણાની શરૂઆત કરી. મુકતમુનિ, બ્રહ્મમુનિ, પ્રેમસખી, આદિ સંતોએ ચાર ચાર પદ ગાવણામાં ગાયાં. (પુ. ૪ ત. ૪૭-૪૮)

(૧૧) ભેંશજાળમાં ત્રીજે પહોરે સભા થઇ. તેમાં સંતોએ ગાવણું કર્યું મુકતમુનિ અને બ્રહ્મમુનિએ સરોદા લીધા, પ્રેમસખીએ દુકડ, જ્ઞાનાનંદે સિતાર, ત્રીકમાનંદે તંબુર, તેમ અનેક સંતોએ વાજીંત્રો લઇ ગાવણું કર્યું મુકતમુનિએ ધનાશ્રી ગાયો બ્રહ્મમુનિએ ધુમાર વસંતી રાગ ગાયો. પ્રેમસખીએ, કાફી હોરી ગાઇ. (પુ. ૪ ત. ૭૦)

(૧૨) ચુડા ગામમાં બળદાણાના વિપ્ર જુઠા આચાર્ય શ્રીજીને તેડવા બ્રહ્મમુનિ સાથે આવ્યા; ને વિનંતી કરી કે, પ્રભુ અમારે ગામ પધારો. પછે શ્રીજી ત્યાં જવા તૈયાર થયા. (પુ. ૪ ત. ૭૫)

(૧૩) મેમકામાં મેઘા પટેલ આદિ ભકતો શ્રીજીની પૂજા કરવાને બ્રહ્મમુનિને સાથે લઇને આવ્યા. મશાલો પ્રગટાતાં આરતી બ્રહ્મમુનિ પ્રથમ બોલે ને બીજા સહુ ઝીલે; તેમ ત્યાં આરતી ધુન્ય કરી. (પુ. ૪ ત. ૮૯-૯૦)

(૧૪) દદુકામાં રામદાસભાઇએ પ્રસાદી માગી. (શ્રીજીની જમેલી) તે વાત શ્રીજીએ બ્રહ્મમુનિ અને નયારામ ભટ્ટ આદિને કહી. (પુ. ૪ ત. ૯૩)

(૧૫) તાવી ગામમાં સવારે તળાવ પર નાઇને નિત્ય વિધિ કરીને મુકતમુનિએ શ્રી હરિના ભાલમાં કેસરનું તિલ્લક કર્યું અને બ્રહ્મમુનિએ તેના વચમાં કુમકુમનો ચાંદલો કર્યો. ત્યારે શ્રીજી કહે, "તમારે હેત આધક; પણ ચાંદલો કરતાં ન આવડયો". (કેમ કે થોડું કંકુ નાશીકા ઉપર પડેલ.) (પુ. ૬ ત. ૧૮)

(૧૬) મેથાણમાં થાળ થયો. મુકતમુનિ; બ્રહ્મમુનિ ને દાદાખાચરને શ્રીજીએ પોતાના પાસે જમવા બેસાર્યા. (પુ. ૬ ત. ૨૦)

(૧૭) જેતપુરમાં સવારમાં ભાદર નદીએ સ્નાન કરવા ગયા ત્યાં મુકતમુનિ અને બ્રહ્મમુનિ શ્રીજીના ચરણ ચોળતા હતા. શ્રીજી બ્રહ્મમુનિને કહે કે "તમને સેવા કરતાં આવડતી નથી, કેમકે તમે કયારેય સેવા કરી નથી. (પુ. ૬. ત. ૫૯)

(૧૮) શ્રી હરિ ગુડેલ ગામ પધાર્યા. ત્યાં ખંભાતથી કેળાં આવ્યાં તે દશ મણ કેળાં લીધાં તે ગાડીમાં નંખાવી શ્રીજીની સ્વારી રોણી ગામે થઈ મીતલી પધાર્યા. ગામ બહાર તળાવ પર કેળાં રોટલીની રસોઇ થઇ; ત્યારે શ્રી હરિ બ્રહ્મમુનિ પ્રત્યે કહેવા લાગ્યા કે, હરિ ઇચ્છાથી વનમાં રસોઇ પ્રાપ્ત થઇ. ઇચ્છીએ તો પણ ન મળે. અણઇચ્છ્યું આવી મળે છે. માટે સમર્થ શ્રી હરિ છે, તેમણે વનમાં આપ્યું. જેમણે ઉદરમાં રહાય કરી તે શ્રી હરિ વારંવાર રહાય કરે છે. પણ જીવ તેમને ભજતા નથી અને જન્મ મરણ ભોગવે છે," પછી બ્રહ્મમુનિ હાથ જોડીને બોલ્યા કે, "હે શ્રી હરિ ! અમે તો ભવસાગરમાં તણાતા હતા; તે તમો એ અમારો ઉદ્ધાર કર્યો છે.

(૧૯) 'ગાંફ' ગામમાં શ્રી હરિ જમીને પલંગ પર પોઢી ગયા. ચાર ઘડી પછી શ્રી હરિ ઉઠયા ને મુકતમુનિ તથા બ્રહ્મમુનિને ગાન કરવા તેડાવ્યા. સંતોએ ચાર ઘડી પર્યન્ત ગાન કર્યું. દરબાર મનુભાને ગાનપર રૂચી હતી. અને તે બ્રહ્મમુનિને અને મુકતમુનિને ગુરૂ તરીકે માનતા હતા. પ્રેમાનંદમુનિએ બ્રહ્મમુનિ અને મુકતમુનિ સાથે ગુરુ બુદ્ધિ જીવંત પર્યન્ત રાખી હતી. (પુ. ૯ ત. ૧૮-૧૯)

(૨૦) સળકી ગામમાં દયાળજીને ત્યાં બ્રહ્મમુનિ આવ્યાં, અને શ્રી હરિનાં દર્શન કર્યા, શ્રી હરિએ કહ્યું કે, તમો કયાંથી આવ્યા ? ત્યારે બ્રહ્મમુનિ આનંદથી બોલ્યાં કે, "સુરત જતાં વિશ્રામ કરવા ડભાણ રહ્યા હતા. સંતો બધા ચાલ્યા ગયા અને હું એકલો રહી ગયો. મળસ્કે ચલાય એવું થયું ત્યારે હું આ બાજુ વડુ ગામે આવ્યો; ત્યારે તમારી ખબર સાંભળીજેથી તમારાં દર્શન કરવા આવ્યો. હવે તમો કહો તે મુજબ તમારી આજ્ઞા પાળું." શ્રી હરિ કહે કે, જેટલા અસુર છે તેમણે રાજા અને લેખમાં પ્રવેશ કર્યો છે, માટે હવે તમે અને મુંકતાનંદસ્વામી ઝાલાવાડ માં જતવાડ દેશમાં ફરો અસુરનો વિશ્વાસ કરશો નહીં અમે ભીમ એકાદશી ધમડકામાં કરશું. ત્યાં તમે આવજો." (પુ. ૧૨ ત. ૮૨)

(૨૧) દાદાના દરબારનો ચોક વરસાદથી ભીંજાયેલો હતો. ત્યાં

ચોવીસ પાટો ઢાળીને એકેક પાટ ઉપર ચાર ચાર સંતોને બેસાર્યા ને, શ્રીજી રેશમી ગુડકી (સુરવાળ) હીરની નાડીવાળી પહેરીને, સોનેરી ફેંટો માથે બાંધીને, પુષ્પના હાર પહેરીને સંતોને પીરસે. શ્રીજી સંતોને કહે કે, 'તમે બધા કંઇ જ જમ્યા નહીં. ભકતોએ દાખડો કર્યો છે. માટે તમેં પુષ્કળ જમો. બ્રહ્મમુનિ કહે કે, "ગીતામાં ભગવાનની આજ્ઞા છે કે આહાર વિહાર યુકત કરવો; અને જો તેમ ન કરે તો તે મરે નહીં, તો પણ માંદો તો થાય." ત્યારે શ્રીજી કહે કે, "પ્રગટ ભગવાન મળ્યા છે તેને માટે તે નથી. તેને તો ભકતોના ભાવ પુરા કરવા ભકતજનો રાજી થાય તેમ કરવું. અમેં દૂધ દહીં, ઘી, અન્ન, ભોજન વગેરે ભકતો પ્રેમથી આપે છે, તે ભુખ ન હોય તોયે પણ જમીએ છીએ. (પુ. ૧૫ ત. ૫૮)

(૨૨) શ્રીજી જડેશ્વર (મહાદેવ) ગયા. ત્યાં મુકતાનંદ અને બ્રહ્માનંદ નામથી બે બનાવટી નામધારી સંતો શ્રીજીને જોવામાં આવ્યા. તે બન્ને ત્યાં ઝોળી માગીને ખાતા હતા. તેમનું પોકળ શ્રીજી આગળ ન ચાલ્યું, તેથી ત્યાંથી તે ભાગી ગયા. શ્રીજી કહે "આવા નામધારી સંતો અમારા સાચા સંતોને બદનામ કરે છે, માટે ભકત જનોએ સાવધ રહેવું. (પુ. ૧૬ ત. ૩૧-૩૨)

(૨૩) શ્રીજીએ ગઢડે જન્માષ્ટમીનો સમૈયો થઇ રહ્યો ત્યારે સંતોને ફરવા માટે જવાની આજ્ઞા આપી. ભણનારા સંત મુકતમુનિ આદિકને બોટાદ મોકલ્યા, તેમના ગયા પછી શ્રીજીએ તેમને પત્ર લખ્યો," મુકતમુનિએ મંડળ લઇ વડોદરે તત્કાળ જવું બ્રહ્મમુનિ, નિત્યમુનિ આદિ જેતલપુર જાય ને સિદ્ધાંતના ગ્રંથો ભણે." પત્ર વાંચી સંતોએ તે પ્રમાણે કર્યું. (પુ. ૧૮ ત. ૧)

(૨૪) શ્રીહરિ કરજીસણના ચોરામાં પુષ્પના હાર ધારણ કરીને બીરાજ્યા હતા. ત્યાં જેતલપુરથી બ્રહ્મમુનિ અને નિત્યમુનિ આદિ સંતો આવ્યા. શ્રીજી તેમને મળ્યા પુષ્પના હાર આપ્યા અને કહે કે, "હવે અમેં સત્સંગમાં નહિ રહીએ. આબુમાં જઇ તપ કરીશું," બ્રહ્મમુનિ કહે "મુકતમુનિ આવે ત્યાં સુધી તમેં ટકો; પછી સર્વ મળીને વિચાર કરીને રજા આપીશું તમે પ્રભુ સ્વતંત્ર છો. મારૂં માનો તમેં સત્સંગનો અધિકાર મુકતમુનિને આપો. ગુરૂ શિષ્યની વાત અમેં ન જાણીએ, તપ આદિ સાધનનુ ફળ સત્સંગ છે. વનમાં જઇને રહાય તેમ વર્તે સત્સંગમાં મનધાર્યું કદિ ન થાય." શ્રીજી કહે કે, "મન ધાર્યું ન થાય તે તપનું ફળછે. સંત્સગ

કરવામાં આ લોકનાં અનેક વિઘ્નો રહે છે. તો પણ મુકતમુનિ કહેશે તેમ અમે કરીશું. શ્રીજીનો જવાબ સાંભળી બ્રહ્મમુનિ અને નિત્યમુનિ બન્ને પ્રસન્ન થયા. ૮૦ (પુ. ૧૮ ત. ૨૦-૨૧)

(૨૫) આદરજ ગામમાં શ્રીજીએ મુકતમુનિને બોલાવ્યા, ને પોતે પલંગ પરથી ઉતાર્યા ને મુકતમુનિને પલંગ પર બેસાર્યા ને પોતે સંત ભેગા નીચે બેઠા. મુકતમુનિની પુજા કરીને આરતી ઉતારી; બ્રહ્મમુનિ, નિત્યાનંદ-મુનિ અને ચૈતન્યાનંદમુનિ એમ ચારને સદ્‌ગુરૂઓ કર્યા. અને કહ્યું કે સર્વ સંત હરિજનોએ આ ચારે સદ્‌ગુરૂઓને માનવા પૂજવા, શ્રીફળની ભેટ મુકવી, ને સન્મુખ જવું, અમારી વાત હવે સેવક જેવી જાણવી. (પુ. ૧૮ ત. ૩૦-૩૧)

(૨૬) ઓળા ગામમાં વડ નીચે ઉતારો કર્યો અને પલંગ ઢાળ્યો, તે ઉપર શ્રીજી બિરાજ્યા ને સભા થઈ. તેમાં બ્રહ્મમુનિએ "લાગ્યો મારે નટવરથી નેડો." એ કીર્તન ગાયું. તે સમે સભાની પાછળ કેટલાક કઠીયારા ઉભા ઉભા સંતોને હસતા હતા. તે જોઇને શ્રીજીએ રમુજ કરી. ત્યારે બ્રહ્મમુનિ કહે કે, "હુબસીને પોતાનો જ દિકરો એક જ ગામ આખામાં રૂપાળો લાગ્યો, તેમ મૂર્ખ માણસો પોતાને મોટા માને છે." (પુ. ૧૮ ત. ૭૪)

(૨૭) જેતલપુરથી ધોળકે પધાર્યા. ત્યાં સરોવર ઉપર કોંઠ ગામે ખીચડીની રસોઇ કરી તેમાં પુષ્કળ ઘી નાખી જમાડયા અને ત્યાંથી મુકત-મુનિ આદિ સંતોને પીપળી ગામ જવાનું કહ્યું. ત્યાંથી મુંકતમુંનિ અને ખુશાલભટ વડોદરે જાય અને બ્રહ્મમુનિ જેતલપુર જઇ, તર્કસંગ્રહ ભણે અને નિત્યાનંદ મુનિ તથા જગન્નાથ વિપ્ર અમારી સાથે ગઢડે આવે, તેમ આજ્ઞા આપીને ગઢડાના માર્ગે શ્રીજી ચાલ્યા, (પુ. ૧૮-ત. ૯૧)

(૨૯) શ્રીજીએ ભીમ એકાદશી ગઢડે કરી. બ્રહ્મમુનિ અને નિત્યમુનિ આદિ સંતો સાથે હતા. જેઠ વદીમાં મારવાડી ગેબી (અસુર) ગઢડે આવ્યો. (પું. ૧૯ ત ૨૦)

(૨૯) * બ્રહ્મમુનિને એક દિવસ શ્રીજીએ કહ્યું જે "તમે ગઢપુરમાં રહી મુકતમુનિ સાથે અબોલા કર્યા છે તેમ અમે સાંભળેલ છે, મુકત

* આ વાત આગળ આવી ગઈ છે, પણ પાઠાંતર હોવાથી લીધી છે. (સંપાદક)

મુનિને તમે ગુરૂ કરો? અમે પણ તેમને ગુરૂ માન્યા છે. સત્સંગમાં તમારા બે જેવા કોઇ મોટા નથી, તેમાં મુકતમુનિ સાંજ સવારે આવીને તમને જે નારાયણ કરે છે ને તમો બોલતા નથી, તે તેમની ગુરુતામાં શા દોષ આવ્યો તે તમે કહો તો અમે જાણીએ. તમારી સમજણ જેવી કોઈની સમજણ નથી' તમે સમજણે કરીને મોટા છો મોટા મોટા રાજાઓ તમને માને છે. જ્યાં સરસ્વતી હોય ત્યાં કંચનનાં ભૂષણ અને વસ્ત્રોનો વરસાદ થાય છે. વળી ઠેર ઠેર તેને કન્યા દેવા માટે કેટલાક જ્ઞાતિજનો તેમની પાછળ ફરે છે. એમ કંચન અને કાન્તામાં તમે ક્યાં ય ન લોભાણા તેવી તમારી ઉત્તમ સમજણ છે. આ સંસારી સુખને નકી દુઃખરૂપ જ્યારે દેખ્યામાં આવે ત્યારે સત્સંગ સુખરૂપ લાગે, ને માન અપમાન નર્ક સમ દેખીને પીંડ બ્રહ્માંડ લગી અસત્ય જાણીને, અલ્પ સુખનો ત્યાગ કર્યો છે, તેવા પુરૂષને આ વિક્ષેપ થયો, તે આશ્ચર્યની વાત છે! તેનું કારણ શું છે, તે અમને સમજાતું નથી. ત્યારે નિર્વિકારાનંદ બોલ્યા કે, "વાસુદેવાનંદ નામે બ્રહ્મમુનિના લહિઆને બ્રહ્મમુનિ સાથે બન્યું નહીં. તેનું મન ભંગ થઇ ગયું, તેથી તે એકડમલ થવા ચાલ્યો. પછી તેને મુકતમુનિ એ વાત કરીને બ્રહ્મમુનિનો ગુણ દેખાડયો; પણ તેમ કરવાથી તેનું મન માન્યું નહીં. ત્યારે મુકતાનંદસ્વામીએ કહ્યું કે, તમે મારી પાસે રહો. તેથી તે મુકતમુનિ પાસે રહ્યા છે. તેથી બ્રહ્મમુનિને ખોટું લાગ્યું છે. એટલી વાતું જાણું છું, તે તમને સંભળાવી દીધી." પછી બ્રહ્મમુનિ પ્રત્યે શ્રીજી મહારાજ બોલ્યા કે, તમે કોઇ સમજતા નથી. જેમાં જેટલો સત્સંગ છે, તે કામ પડયાથી દેખાઈ આવે છે. હરકોઈ વાત માટે મુકતમુનિને કદિ પણ ક્ષોભ થયો નથી, તે અમે બહુ દિનથી દેખીએ છીએ. સંતના જેટલા ગુણ છે તે તેઓમાં સેહેજે જ વર્તે છે. સત્સંગમાં તમારા જેવા મોટા હું કોઇને દેખતો નથી, મોટાના દોષ કહેવા તેમાં કાંઇ અમારી મોટપ નથી. તેથી ખ્વાર થઇ જવાય.'

પછી બ્રહ્મમુનિ હાથ જોડી શ્રીહરિ પ્રત્યે બોલ્યા જે, તમે સત્ય વાત કહો છો. તમારા વિના મુકત જેવાને પણ દેશકાળ કદાપી લાગી જાય છે. જ્યારે મનુષ્ય દેહ ધરે ત્યારે તેવા કેટલાય સાંભળ્યા છે (દેશકાળ લાગે તેવા) તમારા પ્રતાપે દોષનો જો વિચાર કરે તો તે શત્રુ મનાય છે. આ બ્રહ્માડમાં જે મુકત છે તે જ્યાં લગી વિચરે છે, તે વિષમદેશ કાળે નિર્ભય વર્તે છે; પણ કોઇદિન દોષથી પરાભવ થઈ જાય છે. આ લોક તેવો છે. તમારા પ્રતાપે તમે સંતના માર્ગે ચલાવો છો. તમે અમારાં નેત્ર છે. તમારાં વિના અમે અંધ છીએ.

અજ્ઞાન રૂપ તમ રહ્યું છે, તેને જ્ઞાનરૂપ સુર્ય ટાળે, છે. સુર્ય વિના જેમ તમ છાઇ રહે, તેમ તમારા વિના અજ્ઞાનરૂપ તમ દેખાય છે. તમારો પ્રતાપ, તમારાં ચરિત્ર, તેને કહેવામાં સુમતિ કવિજનને ઉત્સાહ રહે છે. સુખ જેટલું છે. તે ચરિત્રમાં દેખે છે મુકતમુનિ જેવા હું કોઈને દેખતો નથી; પણ જ્યારે મારો દેહ છુટતો હતો ત્યારે હરિભકત બાઇઓએ તમારા કહેવાથી આયુષ આપેલી, તેમાં કોઇ વઢકણી બાઇની આયુંષના દિવસો આવ્યા હશે, તે દોષે કરીને તેટલા દિવસો મુકતમુનિથી હું ન બોલ્યો. તમો કહો તેમ હું પ્રાર્થના કરૂં. એટલામાં મુકતમુનિ ત્યાં આવ્યા. એટલે બ્રહ્મમુનિએ જેવા દેખ્યા કે તુરત જ ઉઠીને દંડવત કરી પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા. પછી મુકતમુનિ ઉઠાડીને મળ્યા ને બોલ્યા જે, "તમો તો બહુજ મોટા છો, તેમાં તમારો દોષ નથી. પણ લોભમાં આવો પ્રતાપ છે તેવો તેને દેખાડયો!" (સં. ૧૮૭૭ પુ. ૨૩ તરંગ ૩૩–૩૫) *

(૩૦) ભણનારાં સંતોનાં બે જુથ્થ કર્યા, તે એક જુથ્થના મોટેરા બ્રહ્મમુનિને બીજા જુથ્થના મોટેરા નિત્યાનંદમુનિ પછી તે બન્ને જુથ્થને શ્રીજી શ્લોકો મોઢે બોલવાની સ્પર્ધા કરાવી તે એવી રીતે કે જે વૃતના શ્લોક પ્રથમ એક બોલે તેની સામે તેજ વૃતોનો શ્લોક બીજા સામા વાળાને બોલવા અને તે વૃતના શ્લોક તેને ખુટી જાય તે પક્ષ હાર્યો કહેવાય પ્રથમ ગમે તે બોલે પછી નિત્યાનંદમુનિ પ્રથમ બોલ્યા તે પહેલા દિને તે જીત્યા તેને શ્રીજી એ મુકુંદવણીને બોલાવીને કહ્યું જે, "જે જીતે તેને અમારો થાળ આપજો."

બીજે દિવસે જ્યારે સભા થઈ ત્યારે મુકતમુનિ આદિક સંત ગાતા હતા. તે પછી મુનિએ પરસ્પર શ્લોક બોલાવીને ધૂન મચાવી બ્રહ્માનંદમુનિ પ્રથમ શ્લોક બોલ્યા. તે પછી તેના જુથ્થના મુનિઓ શ્લોક બોલ્યા, ને તે જીત્યા એટલે શ્રીજીએ તે દિવસ બ્રહ્મમુનિને થાળ આપ્યો, પછી બન્ને જુથ્થના ભણનારા મુનિઓ શ્લોકો ખુબ કંઠે કરવા લાગ્યા.

(સં. ૧૮૭૮ પુ. ૨૪ તરંગ ૩૩–૩૪)

(૩૧) પંચાળામાં રાત્રે સંતો ગરબીના કીર્તન બોલવા લાગ્યા. શ્રીજી પણ મુકતમુનિ અને બ્રહ્મમુનિની વચે રહી. ફરીને ગાતાં. રાસમાં રંગ જામ્યો. પણ તેટલામાં સચ્ચિદાનંદમુનિનીએ પલાશના વનમાં જઇ,

* આ ઉપરની હકીકત શ્રી સિદ્ધાનંદ મુનિએ શ્રીજીના અને બ્રહ્મમુનિના તથા મુકતમુનિના શબ્દોમાંજ સત્ય લખી છે. અને તેથી જ આ વાત આવી ગયા છતાં ફરી લખેલ છે. (સંપાદક)

"ચોર–ચોર" બૂમ પાડી રંગમાં ભંગ કર્યો. બીજે દિવસે નિત્યાનંદ મુનિએ શ્રીજી ઉપર રંગ નાખ્યો; તે રંગનું પાણી વધારે ગરમ હોવાથી શ્રીજી રીસાઇને દરબારમાં પહોર દિવસ પર્યંત સંતાઇ રહ્યા. પછી સોમલા ખાચર મુકતમુનિ જમાન થયા કે, "શ્રીજી ઉપર કોઈ રંગ નાખે નહિ. ત્યારે પોતે પ્રગટ થયા. સંતોના બેબે જુથ્થ થયાં તેના બ્રહ્મમુનિ અને નિત્યાનંદમુનિને એ બે જુથ્થના મોટેરા કર્યા. રંગ ખુટયો ત્યારે રંગવાળા કાદવથી રમ્યા, નેં પછી શાબળી નદી માં સર્વે ન્હાયા (સં. ૧૮૭૯ પુ. ૨૫ ત. ૩૩ થી ૪૦)

(૩૨) કારીયાણાથી બ્રહ્મમુનિને વડતાલ મંદિર બંધાવવા મોકલ્યા. તે વડતાલ જઇ શ્રીજીની આજ્ઞા પ્રમાણે નાના મંદિરનો આરંભ કર્યો. પણ જોબન પગી, તખો પગી, અને સુંદર પગીના આગ્રહથી તે પછી ત્રણ શિખરના મોટા મંદિરનું કામ શરૂ કર્યું. (સં. ૧૮૭૯ પુ.–૨૫ ૫૧ થી ૫૮).

(૩૩) શ્રીજીએ સુરતની સવારીમાં માણકી ઘોડીની બાજુમાં બ્રહ્મમુનિને ઘોડા ઉપર બેસાર્યા અને પોતાની પાછળ દાદો ખાચર અને ઠાકોર ઝીણાભાઇ પોત પોતાના ઘોડા ઉપર બેસી બંન્ને બાજુએ ચમર કરતા હતા. (સં. ૧૮૮૧ પુ. ૨–૨૭ ત. ૯૫ થી ૯૯).

(૩૪) સુરતથી વળતાં અંકલેશ્વર બે ઘડી દિવસ રહ્યો ત્યારે આવ્યા. ને વડતાલના મંદિર માટે બ્રહ્મમુનિ એ સુરતમાંથી વાસણ લીધાં હતાં તેમાંથી એક મોટા વાસણમાં ખીચડી કરી અને ગામમાં 'ઘી' લેવા કોઠારી રૂપરામ, બ્રહ્મમુનિ, અને પ્રભાશંકર એ ત્રણ ગયા. (સં–૧૮૮૧ પુ. ૨૭ તરંગ–૧૦૦

(૩૫) શ્રી હરિએવડતાલ સંત પ્રત્યે કહ્યું કે, "એક બે માસ કયારેક અમે અહીં આવીને રહીએ એવી અહીં અકે જગ્યા નહોતી. બ્રહ્મમુનિએ ત્રણ વર્ષમાં મંદિર શિખર–ઘુંમટ વગેરે કર્યું; ફરતી જગ્યામાં કોટ કર્યો; હવેલી કરાવી; અને સાધુ સારૂ ભંડાર કર્યો. (સં. ૧૮૮૧–૮૨ પુ. ૨૮ ત. ૬૦)

(૩૬) લક્ષ્મીનારાયણનો કોઠાર કરાવ્યો. ગમે તેવો હોય તો પણ દેશમાં + બંધાય જાય છે. તે અમે જોઇને કહીએ છીએ. જ્યાં સુધી અમારા

+ જુઓ મંદિર પ્રકરણ પાંચમું વડતાલ મંદિર પ્રસંગમાં

વચનમાં વરતે છે, ત્યાં સુધી નથી બંધાતા. આપણા સંતોમાં મુકતમુનિ. બ્રહ્મમુનિ, નિત્યાનંદમુનિ, સમર્થ રહેલા છે, ને બુદ્ધિવંત પણ અપાર છે. પણ સત્સંગમાં પ્રપંચી છે, તે પોતાની મોટપ વધારવા સારૂ પ્રપંચ કરે છે. તે તેમના વર્તનથી જણાઇ આવે છે. બ્રહ્મમુનિ મહાકવિ છે, તે મંદિરના કામમાં બંધાઈ રહે તેમ અમારે નથી કરવું. અમારા વચનમાં રહીને ભગવાન સંબંધી કાવ્ય, ગ્રંથ, કીર્તન, બનાવો તે ઉચિત છે. પછે બ્રહ્મમુનિ હાથ જોડી સ્તુતિ કરવા લાગ્યા કે, "તમો જીવનદોરી છો, ને જીવના દોષ રહેલ છે તેને તમે જોતા નથી. તમો જ્યારે દોષ બતાવો છો ત્યારે દેખાય છે, અને દોષ માફ કરવા માટે તમે મનુષ્ય શરીર ધારણ કરો છો. તમારામાં અને સંસારીમાં એટલો ફેર છે કે તમો દોષ જાણો છો પણ માફ કરો છો, તમો આવા અપાર દયાળુ છો. પણ જગતની વાતમાં અમે ભળીએ છીએ એટલે ત્યારે તેમાં ભુલી જઇએ છીએ. આત્માના ગુણ ભુલી અને દેહના ભાવમાં વર્તિ જવાય છે. (સં. ૧૮૮૧-૮૨ પું. ૨૮ ત, ૬૦)

(૩૭) આરતી ધુન્ય કરીને ઓછવીઆ સંતો, ઝાંઝ મૃદંગ લઇને ઉત્સવ કરવા લાગ્યા. મુકતમુનિ, બ્રહ્મમુનિ, પ્રેમાનંદમુનિ, શિવાનંદ, (નાતા મોટા બેય) ગોવિંદાનંદ, પ્રજ્ઞાનંદ, નિષ્કામાનંદ, જોગાનંદ, ધ્યાનાનંદ, દેવાનંદ, નિર્માનાનંદ, ત્યાગાનંદ, વર્જનંદ, સર્વજ્ઞાનાનંદ. નિર્લોભાનંદ, ભોમાનંદ, દામોદરાનંદ, જિષ્ણુવાનંદ, નારાયણાનંદ, × વગેરે, દીવાળીનાં પદો ગાવા લાગ્યા. મુકતાનંદસ્વામી પોતાનાં કરેલાં પદ પહેલાં ગાવા લાગ્યા. પછીથી બ્રહ્મમુનિને કહે કે, તમારાં પદ ગાવ. ત્યારે તેણે ગાયાં. એવી રીતે બ્રહ્મમુનિ મુકતાનંદસ્વામીની મર્યાદા રાખે, અને બ્રહ્મમુનિ ગાઇ રહે ને પ્રેમાનંદમુનિ ને કહે ત્યારે તે ગાય એવી રીતે પ્રેમાનંદમુનિ, બ્રહ્માનંદસ્વામીની મર્યાદા રાખે. એમ પ્રેમમગ્ન થઇને કીર્તન ગાય તેથી શ્રી હરિ વારમવાર વખાણ કરે.

(સં. ૧૮૮૧-૮૨-પુ.-૨૮ ત. ૬૨)

(૪)

અક્ષરમૂર્તિ સદ્ગુરૂશ્રી ગોપાળાનંદ સ્વામીની વાત (૧)

(સદ્ગુરૂ શ્રી ચૈતન્યાનંદ સ્વામીએ લખેલી હસ્તલિખીત પ્રતમાંથી પાને ૧૯૩ થી લખી છે.)

(૧) શ્રીજી મહારાજે કહ્યું કે પુરૂષપ્રયત્ન કરે તો આત્મા જણાય છે, ને તેના વિષે પરમાત્મા પણ જણાઇ આવે છે, ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામીએ કહ્યું કે "કૃપા હોય તો જણાય" એટલે શ્રીજી મહારાજે કહ્યું કે—

× એ વીશ સંતો શ્રેષ્ટ ગવૈયા હતા.

"જુવોને આ બ્રહમાંડ છે, તે પણ અક્ષરના વિષે અણું જેટલું જણાય છે, માટે એ બ્રહમાંડ તો ગણતીમાંજ નથી, એવા અનંત કોટી બ્રહ્માંડ જેના એક રોમના છીદ્રના વિષે ઉડતાં ફરે છે. એવું મહાત્મ અક્ષરનું છે. અને હું તો એ થકી પર છું. તે મારી આગળ એ બ્રહ્માંડ અને એ બ્રહ્માંડને વિષે રહ્યા જે જીવ, તે શી ગણતીમાં છે? કાંઈ ગણતીમાં નથી, એવો જે હું અતિશય મોટો છું, તે તમારી આગળ વાત કરૂં છું-અને ભાઇબંધાઇ* કરી છે, દાડી દર્શન દઉં છું. ઈત્યાદિ અનેક પ્રકારે કરીને તમો સાથે પ્રીતી કરૂં છું. ને ઓળખાણ કરૂં છું, ને કાંઈક આડું અવળું થતું હશે. તેનું પણ સંબંધીની પેઠે સહન કરૂં છું. એવી રીતે તમ સાથે વરતું છું, તોય પણ કહો છો કે "કીપા કરો તે હવે કેટલીક કીપા કરૂં?" એમ વાત બહુ કરી. (સ. ગુ. શ્રી ચૈતન્યાનંદસ્વામીની હસ્ત લિખિત પ્રત પાનું ૧૯૩).

[૫]

સદ્ગુરૂ શ્રી આત્માનંદસ્વામીની વાતોમાંથી (૧૫)

(૧) શ્રીજી મહારાજે ગોરવીયાળી ગામે સહુ સંતોને શીરો પીરસી ખૂબ તૃપ્ત કર્યા. પછી મહારાજ હાથમાં શીરો લઇને કહે કે, "સંતો! લ્યો શીરો! ત્યારે સર્વ બોલ્યા જે, "હે મહારાજ પુર્ણ થયા." ત્યારે પોતે હાથમાં શીરો હતો તે લઇને જમવા બેઠા અને હરિભકતોને કહ્યું કે, તમે ખીચડું ફેરવો. ત્યારે તેમણે ખીચડું ફેરવ્યું; તે સહુ સાધુએ ખીચડું લેવા માંડયું. પછે મહારાજ બોલ્યા કે, "બધાય કહેતા હતાને કે પૂર્ણ મહારાજ!" ને ખીચડાના તો લોંદા લઇને બેઠા છો? તે બધાય નિસ્વાદી વર્તમાન ચૂકયા. ત્યાર પછે ઉતારે આવી કૈવલ્યાનંદસ્વામી કહે કે, "કહો તો આકડો ખાઇને રહીએ; કહો તો લીંબડો ખાઇને રહીએ, કહો તો 'રાખ' પીને રહીએ, પણ શીરો તો ન ભાવે" પછે મહારાજે મુળજી બ્રહ્મચારીને કહ્યું કે, "નિત્યે આપણે શીરો કરવો ને સંતોને પીરસવો." ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામી બોલ્યા કે, "ઠીક મહારાજ! શીરો કરાવો, શું કરીએ; જેને તમારો ખપ હશે તે શીરો ખાઇનેય રહેશે." તે સાંભળી મહારાજ બહુ જ હસ્યા. (પાનું ૮)

(૨) 'રોજીદ'ની ભાગોળે મહારાજ કૈવલ્યાનંદસ્વામી તથા

* શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીને શ્રીજી સાથે સખા ભાવ રહેતો.

સદાનંદસ્વામી મળ્યા. ત્યારે શ્રીજી મહારાજ કહે કે,"બોટાદમાં" કોઇ માણસ કાંઇ બોલ્યાં ?એટલે સદાનંદસ્વામી બોલ્યા કે, "મહારાજ" ! કહા બોલે ? એ મહાપુરૂષને તો કોપીન પછોડી કાઢકે, ગોટા વાલકે બગલમે રખકર ઝોળી માંગ આયે". તે સાંભળી મહારાજ બોલ્યા જે, "અહો અમારે તો એટલું જ જોઇએ છીએ. શા માટે જે જેને સ્ત્રી પુરૂષનું ભાન નહીં. અમ કહી બ્રહ્માનંદસ્વામીને કહ્યું કે, એક શાળીગ્રામ તમે રાખો. એમ કહીને પછે અરૂપાનંદ સ્વામીને બ્રહ્માનંદસ્વામીને સોંપ્યા- અને મુકુદાનંદસ્વામીને મુકતાનંદસ્વામીને સોંપ્યા. (પાનું ૧૦)

(૩) કચ્છ દેશમાં તેરા ગામે એક બાઇએ મહારાજને જમવા મીઠાઇ મોકલી ; ને બ્રહ્માનંદસ્વામીને કહેવરાવ્યું કે, "આ મીઠાઇ શ્રીજી મહારાજને જમાડજો". તેથી બ્રહ્માનંદ સ્વામીએ મહારાજને કહ્યું જે, 'મહારાજ ! આમીઠાઇ જમો". ત્યારે મહારાજે કહ્યું જે, "જમાડયા કયા ? હું જમન વાલો નથી. જ્યાં જમાડસો ત્યાં જમસે." ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે કે, ઠોર ઠોર આવો જમણવાળો હોય ? અને કાંઇ ઠોર ઠોર આવો સમાસ કરણવાળોહોય ? ત્યારે મહારાજ કહે કે, "કેમ ન હોય ? આ થાંભલો સમાસ કરે ." ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામીએ તે થાંભલા પાસે જએને હાથ જોડી કહ્યું કે, થાંભલાભાઇ ! એ, થાંભલાભાઇ ! કાંઇ જીવનું કલ્યાણ થાય તેવું તમે કહો.' પછી મહારાજ સામું જોઇને બોલ્યા જે, 'લ્યો, થાંભલો કાંઇ બોલે છે ? ત્યારે મહારાજે કહ્યું જે, 'એ તો બોલે છે; પણ તમે સમજતા નથી.' ત્યારે સ્વામી કહે કે, 'બોલ્યા વીના કેમ સમજાય ? ત્યારે શ્રીજી કહે કે 'આ થાંભલો એમ કહે છે કે, તમારે કલ્યાણનો ખપ હોય તો મારી સ્થિતીનું ગ્રહણ કરો. 'એમ કહીને પછી તે મીઠાઇ જમવા બેઠા.(પાનું ૩૬).

(૪) કચ્છમાં દોણુ ગાતે મુળુલઘાને બ્રહ્માનંદસ્વામીએ કહ્યું કે, 'આ મીઠાઇ તું મહારાજને જમાડય જો તારૂં વર્તમાન ચોખું હશે તો મહારાજ જમશે અને તારૂં વર્તમાન ગોબરૂં હશે તો નહી જમે. પછી મુળુલંઘો મહારાજને હાથ જોડીને કહે કે, બાપ કરૂં આટલી મીઠાઇ આ કટોરામાં ભરી છે તે જમો.' ત્યારે મહારાજ કહે કે, 'અમારે નથી જમવું". ત્યારે મુળુલંઘો બોલ્યો જે, 'ધૂ.ધૂ.ધૂ. બાપ કરૂં; ત્યારે તો હું માર્યો ગયો; ગજબ કરી, એ બાપા જમો; મને ઉગારો બાપ !' એ રીતની ઘણીક